

LUNDS
UNIVERSITET

Om variationen mellan postverbal och medial placering av VP-adverbial i svenska

Malin Gustavsson

Handledare: Marit Julien

Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet

Masterprogram i Språk och språkvetenskap, Svenska/Nordiska språk

SPVR01 Språk och språkvetenskap: Examensarbete – masterkurs, 30 hp

Augusti 2023

Abstract

In Swedish, adverbials mainly occur in two positions in the clause: postverbally (last in the clause) or medially (before the finite verb in subordinate clauses and after the finite verb but before e.g. infinite verbs in main clauses). VP adverbials are said to have their natural position postverbally, but they can also be placed medially. This thesis examines factors that influence the placement of VP adverbials in modern written Swedish.

Through a quantitative study of data from newspaper text, it is observed that the typical medial VP adverbial is a temporal adverbial consisting of a one-word adverb phrase. Semantic category, phrase type, and number of words are, thus, all observed to correlate with the placement of the adverbial. Phrase type and number of words, however, need to be considered in relation to each other. With one-word adverbials excluded, adverb phrases are not clearly more often medial than other types of phrases. The results also show that the length of the end field of the clause correlates with the placement of the adverbial. If the end field is short, VP adverbials which are not short temporal adverbials are not likely to be medially positioned.

A small-scale study of some clauses with medial adverbials in the material indicates that information structure and avoidance of ambiguity also are relevant factors in relation to the placement of VP adverbials. Those factors could possibly be the reason why VP adverbials that do not have the characteristics of typical medial adverbials are still sometimes medially positioned.

Keywords: VP adverbials, word order, constituent order, Swedish

Tack

Tack Marit Julien, min handledare, för ditt engagemang, för dina värdefulla idéer och kommentarer och för att du har varit så generös med din tid, inte minst under sommaren.

Tack alla lärare och studenter som jag har haft nöjet att möta under min studietid vid Lunds universitet. Särskilt tack ni som i vintras tog er tiden att tipsa mig om verktyg för att annotera text.

Tack också alla nära och kära som tålmodigt har lyssnat på mina många utläggningar om adverbial. Tack Hillevi, min outtröttligaste supporter i uppsatsarbetet och livet.

Innehåll

Figurer	vi
Tabeller	vi
1 Inledning.....	1
1.1 Syfte.....	3
1.2 Disposition.....	3
2 Bakgrund	5
2.1 Vad är ett adverbial?	5
2.1.1 Adverbial och adverb	6
2.1.2 Adverbial i satser och fraser	6
2.1.3 Bundna och fria adverbial	10
2.1.4 Indelning av VP-adverbial	13
2.1.5 Sammanfattning	15
2.2 Adverbialplacering.....	15
2.2.1 Ledföljd och satsscheman	16
2.2.2 Adverbialen i satsschemat	20
2.2.3 Ledföljdsvariation	22
2.2.4 Variationen mellan medial och postverbal placering av VP-adverbial	27
3 Material och metod.....	35
3.1 Material.....	35
3.2 Metod.....	36
3.2.1 Excerpering av VP-adverbial	36
3.2.2 Kategorisering efter variabeln adverbialets position	37
3.2.3 Kategorisering efter övriga variabler	39
3.2.4 Undersökning av faktorerna tydlighet och informationsstruktur	43
4 Resultat.....	45

4.1 VP-adverbialens position.....	45
4.2 Kategoriska utslag	46
4.3 Icke-kategoriska utslag	48
4.3.1 Variabler som rör egenskaper hos adverbialet	49
4.3.2 Variabler som rör egenskaper hos satsen eller infinitivfrasen.....	56
4.4 Tydlighet och informationsstruktur	58
4.4.1 Tydlighet	58
4.4.2 Informationsstruktur.....	60
5 Diskussion	64
5.1 Typiska mediala VP-adverbial.....	65
5.2 Medial placering av icke-typiska mediala VP-adverbial.....	68
5.3 Slutord	69
6 Sammanfattning	71
Referenser.....	72
Bilaga: Undersökningsmaterial	76

Figurer

<i>Figur 1.</i> Träddiagram över adverbialrelationer efter NRG (s. 774).	7
<i>Figur 2.</i> Schema för fa-satser efter SAG (vol. 4, s. 7–14).	17
<i>Figur 3.</i> Schema för af-satser efter SAG (vol. 4, s. 7–14).	18
<i>Figur 4.</i> Schema för huvud- och bisatser efter Josefsson (2009, s. 187–189).	18
<i>Figur 5.</i> Schema för infinitivfraser efter Josefsson (2009, s. 198).	19
<i>Figur 6.</i> Schema för satsadverbial efter SAG (vol. 4, s. 90).	20
<i>Figur 7.</i> Schema för modala satsadverbial efter SAG (vol. 4, s. 98).	20
<i>Figur 8.</i> Adverbialhierarki efter Cinque (1999, s. 106).	21

Tabeller

<i>Tabell 1.</i> Faktorer som har lyfts fram som inverkan på placeringen av VP-adverbial.	34
<i>Tabell 2.</i> Undersökta variabler och deras värden.	43
<i>Tabell 3.</i> Positionsfördelning för samtliga VP-adverbial i materialet.	45
<i>Tabell 4.</i> Positionsfördelning för mediala och postverbala VP-adverbial i materialet.	46
<i>Tabell 5.</i> Variabelvärden där mediala adverbial saknas samt andel mediala adverbial för variablernas övriga värden.	47
<i>Tabell 6.</i> Andel mediala adverbial för värdena inom variabeln adverbialens betydelsekategori.	49
<i>Tabell 7.</i> Andel mediala adverbial för värdena inom variabeln adverbialens frastyp.	51
<i>Tabell 8.</i> Andel mediala adverbial för värdena inom variabeln adverbialens längd.	53
<i>Tabell 9.</i> Andel mediala adverbial för kombinationerna av värdena inom variablerna adverbialens frastyp och adverbialens längd.	54
<i>Tabell 10.</i> Andel mediala adverbial för värdena inom variabeln satsens eller infinitivfrasens typ.	56
<i>Tabell 11.</i> Andel mediala adverbial för värdena inom variabeln satsens eller infinitivfrasens slutfälts längd.	56

1 Inledning

Adverbialen utgör på sätt och vis en restkategori bland syntaktiska led. De är ofta definierade snarare utifrån vad de inte är än utifrån vad de är. Så inleds exempelvis avsnittet om adverbial i *Grammatik från grunden* (Andersson, 1994) med: ”Alla bestämningar som inte har några speciella kännetecken kallas adverbial” (s. 82). Att det är besvärligt att definiera och beskriva adverbial är inte konstigt; det är en kategori som rymmer stor variationsrikedom. Som satsled anger adverbialen omständigheter såsom tid, rum, sätt, orsak, följd eller villkor alternativt demonstrerar talarens attityd till det sagda eller knyter satsen till sitt sammanhang. Adverbialen kan vidare utgöras av olika typer av fraser eller satser, såsom adverbfraser, prepositionsfraser, nominalfraser och bisatser. De kan dessutom placeras i olika positioner i satsen.

I svenska uppträder adverbial i huvudsak i två positioner i satsen. Den ena positionen är före finit verb i bisatser och efter finit verb men före led som exempelvis infinit verb i huvudsatser, som i (1a–b). Den andra positionen är sist i satsen i såväl bi- som huvudsatser, som i (1c–d). Därutöver kan adverbial, liksom i princip vilket led som helst, placeras i fundamentet, det vill säga först i satsen i en deklarativ huvudsats, som i (1e).

- (1) a. Vi hoppas att det *inte* **blir** värre [DN11]¹
b. Hemmafrun från Malmö har *visserligen* **hoppat** av ett jobb [DN14]
c. Det här är äldre patienter som **kräver** vård *efteråt* [DN2]
d. Flera av dem har **stukat** fotlederna *i leran* [DN36]
e. *För två år sedan* fick han en protes i höger knä [DN2]

I (1a–b) står de kursiverade adverbialen *inte* och *visserligen* i den förstnämnda positionen, hädanefter den *mediala*, i en bi- respektive huvudsats. Adverbialen i (1a–b) är så kallade *satsadverbial*, adverbial som bestämmer hela satsen. Karaktäristiskt för satsadverbial är att de inte kan placeras sist i satsen, vilket illustreras i (2).

¹ Efter språkexemplen anges inom hakparentes varifrån de är hämtade. Materialet presenteras i 3.1 och en fullständig lista över texterna som utgör materialet ligger som bilaga till uppsatsen. De led som diskuteras, i huvudsak adverbial, markeras med kursiv stil. Verb som inte står i V2-positionen (dvs. på andra plats bland leden i en huvudsats) markeras med fetstil för att tydliggöra om ett adverbial är medialt eller postverbalt. Från och med 3.2.2 markeras även andra led i fetstil då de används för att i en huvudsats avgöra om ett adverbial är medialt eller postverbalt.

- (2) a. *Vi hoppas att det **blir** värre *inte* [M]²
b. *Hemmafrun från Malmö har **hoppat** av ett jobb *visserligen* [M]

I (1c–d) står de kursiverade adverbialen *efteråt* och *i leran* sist i satsen, i den *postverbala* positionen, i en *bi-* respektive huvudsats. Adverbialen i (1c–d) bestämmer inte hela satsen utan är bestämningar i verbfrasen, så kallade *VP-adverbial*.³ Enligt *Svenska Akademiens grammatik* (Teleman et al., 1999, hädanefter SAG, vol. 3, s. 443; s. 488) är den naturliga positionen för VP-adverbial i de allra flesta fall den postverbala. Precis som övriga bestämningar i verbfrasen står de alltså efter verbet. Det är väntat sett ur ett språktypologiskt perspektiv. Objekt och adverbial brukar placeras på samma sida verbet. I OV-språk (språk i vilka objekt föregår verbet) brukar också adverbial föregå verbet och i VO-språk (språk i vilka objekt följer verbet) brukar också adverbial följa verbet (se ex. Dryer, 1992, s. 92–93). Eftersom objekt i svenska följer verbet är det således väntat att VP-adverbial också gör det.

VP-adverbial kan dock i svenska även placeras medialt, i den typiska positionen för satsadverbial.

- (3) a. I samband med detta begärde Samnytt att få lämna det medieetiska systemet, ett självsanerande system som medier *frivilligt ansluter* sig till [DN16]
b. Mittsexan spelar för HK Malmö men har *under säsongen varit* utlånad till HK Ankaret i division 1 [DN26]

I (3) är VP-adverbialen, sättsadverbialet *frivilligt* respektive tidsadverbialet *under säsongen*, medialt placerade i en *bi-* respektive huvudsats. Till skillnad från satsadverbial kunde dock dessa två adverbial alternativt placeras postverbalt, utan att satserna vore ogrammatiska.

Detta ledföljdsvariationsfenomen i svenska har inte varit föremål för särskilt många studier (men se Rahkonen, 1974; Sangfelt, 2022). Möjligheten att placera VP-adverbial medialt beskrivs också ofta summariskt i svenska grammatikor och läroböcker. I vissa beskrivningar av svensk ledföljd presenteras emellertid ett antal faktorer som inverkar på VP-adverbialens benägenhet att placeras medialt (se Andersson, 1977; Andersson, 1994; Ekerot, 2011; Josefsson, 2009; Jörgensen, 1976; Jörgensen & Svensson, 1987; SAG; Sundman, 2005; Thorell, 1973). Några av dessa faktorer rör egenskaper hos VP-adverbialet självt: adverbialets

² Beteckningen [M] anger att ett exempel är modifierat i syfte att påvisa en annan (o)möjlig ledföljd. Asterisk betecknar att en konstruktion är ogrammatisk.

³ Här används *verbfras* i bemärkelsen verb och bestämningar i form av objekt, egentliga subjekt, predikativ och adverbial, se vidare 2.1.2.

bundenhet till verbet, dess betydelsekategori, dess frastyp och dess längd. Andra rör egenskaper hos satsen och sammanhanget som adverbialet ingår i: satstyp, satsens slutfälts längd, tydlighet, informationsstruktur och stil. Vilka av dessa faktorer som presenteras, och hur viktiga de uppges vara i relation till varandra, varierar mellan olika beskrivningar. Hur faktorerna i litteraturen beskrivs påverka adverbialplaceringen redogörs ingående för i 2.2.4. I denna uppsats ämnar jag empiriskt undersöka hur de flesta av dessa faktorer påverkar placeringen av VP-adverbial i svenska. Syftet med arbetet specificeras i 1.1 varpå uppsatsens disposition presenteras i 1.2.

1.1 Syfte

I denna uppsats undersöker jag faktorer som inverkar på placeringen av VP-adverbial i modern skriven svenska. Fokus ligger på variationen mellan postverbal och medial placering. Uppsatsen ämnar svara på om, och i så fall hur, VP-adverbialets placering korrelerar med tre egenskaper knutna till adverbialet – betydelsekategori, frastyp och längd – och fyra egenskaper knutna till satsen eller infinitivfrasen i sin helhet – satstyp, slutfältets längd, tydlighet och informationsstruktur.

De förstnämnda fem faktorerna undersöks kvantitativt i ett material bestående av dagstidningstext. De sistnämnda två faktorerna undersöks i liten skala, i ett urval av materialet.

Uppsatsen syftar till att bidra till förståelsen för hur syntaktiska, semantiska och informationsstrukturella faktorer samverkar när det gäller placeringen av adverbial i svenska.

1.2 Disposition

Uppsatsen är upplagd på följande vis: Efter detta inledande avsnitt presenterar jag i avsnitt 2 uppsatsens bakgrund. I 2.1 ger jag en översikt över olika definitioner och indelningar av adverbial samt preciserar vilken terminologi som används i denna uppsats. Därefter följer i 2.2 en beskrivning av ledföljd och ledföljdsvariation i svenska, vilken leder fram till en redogörelse för hur variationen mellan medial och postverbal placering av VP-adverbial beskrivs i svensk grammatisk litteratur. I avsnitt 3 beskrivs undersökningens material och metod. Undersökningens resultat presenteras därefter i avsnitt 4: först i 4.1 positions-

fördelningen för VP-adverbialen i materialet, därefter i 4.2 och 4.3 resultaten av den kvantitativa studien och slutligen i 4.4 resultaten av den mindre studien av faktorerna tydlighet och informationsstruktur. I avsnitt 5 diskuteras resultatet. Slutligen sammanfattas uppsatsen i avsnitt 6.

2 Bakgrund

I det följande presenterar jag uppsatsens bakgrund. I 2.1 behandlas frågan om vad ett adverbial är. Därefter ligger i 2.2 fokus på adverbialets placering i satsen.

2.1 Vad är ett adverbial?

I uppsatsens inledning skriver jag om *adverbial* utan att tydligt ange vad begreppet inrymmer. I stället antyder jag att en definition av *adverbial*, av flera skäl, inte låter sig helt enkelt formuleras. Det är inte ovanligt att beskrivningar av adverbial i grammatikor och läroböcker förses med en reservation om just det svåra i föresatsen. I SAG berörs exempelvis, i en anmärkning till beskrivningen av ordklassen *adverb*, denna svårighet på följande vis:

Adverben är en disparat ordklass inte bara semantiskt utan också syntaktiskt. Detta sammanhänger med att adverbialen är närmast negativt definierade, som den restgrupp av funktioner som blir över när de tydligare nominala, attributiva och verbala funktionerna har definierats. (SAG, vol. 2, s. 625–626)

Enligt Andréasson (2001, s. 35) introducerades ordet *adverbial* i svenskan i *Utkast till satslära med hufvudsakligt afseende på svenska språket* (Svedbom, 1843). Svedbom (1843) använder *adverbial* som benämning på en bestämning ”hvarigenom predikatet närmare bestämmes i anseende till någon omständighet” (s. 20). Omständigheterna varigenom adverbial kan bestämma predikatet preciserar Svedbom (1843) som tid, sätt, rum och orsak. Ordet *adverbial* har sedan det introduceras i svenskan använts i grammatikor och läroböcker för att beteckna såväl bestämningar till predikatet som bestämningar till andra typer av led i fraser och satser (för en historisk redogörelse för termens användning i svenska grammatikor, se vidare Andréasson, 2001, s. 34–37).

I detta avsnitt behandlar jag frågan om vad ett adverbial är genom att först, i 2.1.1, åtskilja adverbial och adverb, därefter i 2.1.2 åtskilja satsadverbial, VP-adverbial och adverbial i andra typer av fraser, därefter i 2.1.3 åtskilja bundna och fria adverbial och slutligen i 2.1.4 presentera indelningar av VP-adverbial med hänsyn till betydelsekategori respektive frastyp. Avsnittet sammanfattas i 2.1.5.

2.1.1 Adverbial och adverb

I framför allt anglosaxisk litteratur används ofta *adverbial* och *adverb* utan distinktion, förmodligen eftersom många inflytelserika studier av adverbial har fokuserat på just sådana som utgörs av ensamma adverb (ex. Cinque, 1999; Ernst, 2002). I denna uppsats används *adverb* för att ange ordklassstillhörighet, eller som förled i *adverbfras* för att ange frastyp. När jag syftar på ett leds adverbiella funktion använder jag uteslutande *adverbial*.

Adverb tjänar, såsom huvudord i adverbfraser i vilka de inte sällan är frasens enda ord, ofta som adverbial, men adverbfraser kan också ha andra funktioner (SAG, vol. 1, s. 637–638; vol. 2, s. 641–642). Även det motsatta gäller; adverbial utgörs ofta av just ensamma adverb, men kan också utgöras av flerordiga adverbfraser liksom prepositionsfraser, nominalfraser, bisatser etcetera (SAG, vol. 3, s. 411–413). Därför upprätthåller jag, som undersöker adverbial som utgörs av mångahanda typer av fraser, en distinktion mellan adverb och adverbial.

2.1.2 Adverbial i satser och fraser

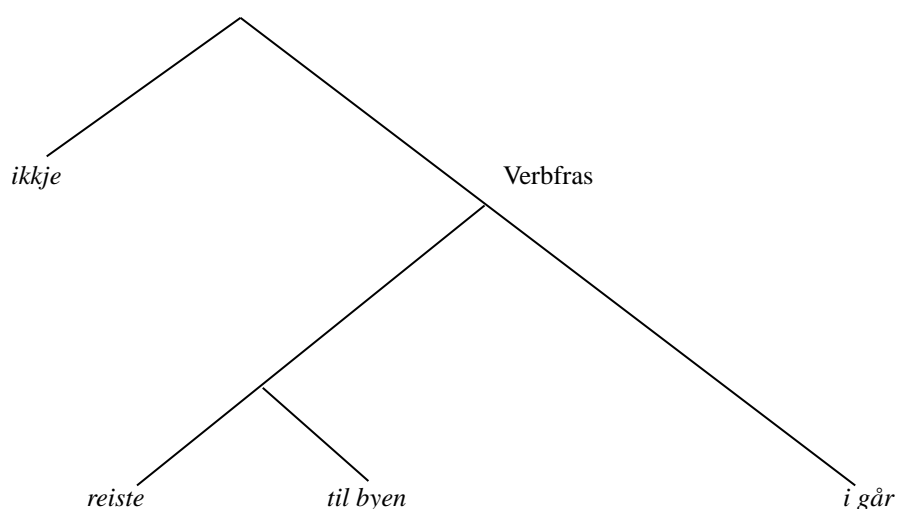
I SAG används begreppet *adverbial* på ett sådant sätt att det omfattar samtliga kursiverade bestämningar i (1).

- (1) a. Hemmafrun från Malmö har *visserligen* hoppat av ett jobb [DN14]
- b. Flera av dem har stukat fotlederna *i leran* [DN36]
- c. Hon var en *mycket* skicklig akvarellist [DN18]

De kursiverade bestämningarna *visserligen* och *i leran* i (1a–b) behandlas i traditionell nordisk satslära som primära satsled, till skillnad från *mycket* i (1c). Bestämningen *mycket* i (1c) bestämmer adjektivet *skicklig* (och adjektivfrasen *mycket skicklig* bestämmer i sin tur substantivet *akvarellist*, och hela nominalfrasen *en mycket skicklig akvarellist* utgör predikativ i satsen). I SAG används sålunda *adverbial* om bestämningar som är primära satsled liksom bestämningar i adjektiv-, particip- och adverbfraser. Så används *adverbial* även i många andra svenska grammatikor (se ex. Andersson, 1994; Dahl, 2003; Josefsson, 2009; Stroh-Wollin, 1998). I *Norsk referansegrammatikk* (Faarlund et al., 1997, hädanefter NRG) används *adverbial* endast om primära satsled. Detsamma gäller anglosaxisk grammatisk tradition; bestämningar i exempelvis adjektivfraser kallas inte för *adverbial* (för en fördjupad

diskussion om skillnaden mellan vad som betecknas med termen *adverbial* i nordisk respektive anglosaxisk tradition, se Davidsen-Nielsen & Schack, 2005).

Adverbialen i (1a–b) behandlas som ovan nämnt i SAG (vol. 4) som primära satsled i beskrivningen av svensk ledföljd. Samtidigt görs en tydlig distinktion mellan adverbial som *visserligen* i (1a) och *i leran* i (1b). Adverbialet *visserligen* i (1a) klassas som *satsadverbial*, ”ett adverbiellt satsled som hänför sig till hela satsinnehållet eller till den språkhandling som uttrycks med satsen” (SAG, vol. 1, s. 221). Ett satsadverbial kan, enligt SAG, ange exempelvis ”om satsen är sann eller inte, hur sannolik den är, om det nämnda sakförhållandet bedöms som bra eller ej eller hur satsens innehåll logiskt förhåller sig till vad man annars vet” (vol. 4, s. 84). Adverbialet *i leran* i (1b) klassas i stället som ett adverbial i verbfrasen, hädanefter *VP-adverbial* (med förled efter engelskans *verb phrase*). SAG definierar *VP-adverbial* som ”[d]e verbbestämningar som inte är objekt, egentliga subjekt eller predikativ” (vol. 3, s. 409). I SAG används alltså *verbfras* i bemärkelsen fras som har ett verb som huvudord och eventuella bestämningar i form av objekt, egentliga subjekt, predikativ och adverbial. En verbfras med finit verb som huvudord fungerar som predikatsled och bildar tillsammans med subjekt, och eventuella satsadverbial, en sats. Följden av denna syn på språkliga hierarkier innebär att satsadverbial, som *visserligen* i (1a), i SAG behandlas i volym 4, *Satser och meningar*, medan adverbial som *i leran* i (1b) behandlas i volym 3, *Fraser*, under huvudrubriken ”Verbfraser”. Distinktionen mellan satsadverbial och VP-adverbial görs också i NRG och illustreras där med ett trädigram, se figur 1.

Figur 1. Trädigram över adverbialrelationer efter NRG (s. 774).

I trädidiagrammet i figur 1 illustreras hur VP-adverbialet *til byen* står som komplement till verbet och VP-adverbialet *i går* adjungeras till verbfrasen (skillnaden mellan dessa två typer av VP-adverbial återkommer jag till i 2.1.3). Satsadverbial *ikkje* befinner sig hierarkiskt ovanför, och utanför, verbfrasen. Satsadverbial bestämmer hela satsens proposition, medan ett VP-adverbial ingår i propositionen.

I SAG (vol. 4, s. 85) nämns två tester som kan användas för att pröva om ett adverbial är ett satsadverbial eller ett VP-adverbial. I enlighet med Andréasson (2007, s. 28) kallas de nedan för *överordningstestet* respektive *utbrytningstestet*. Andréasson (2007) använder testerna för att urskilja olika typer av medialt placerade adverbial. Testerna används också för att klassificera adverbial i andra studier. Exempelvis använder Holm (1991) bland annat dessa båda tester för att pröva om en typ av adverbial som kallas avseendeadverbial är VP-adverbial eller satsadverbial.

Överordningstestet går ut på att satser innehållande satsadverbial kan omskrivas enligt mönstret ”det är [adverbial] så att [resten av satsen]” (SAG, vol. 4, s. 85). Adverbial flyttas i testet till en överordnad sats som tar resten av satsen som sitt komplement. Testet kan användas för att visa på skillnaden mellan adverbialen *visserligen* och *i leran* i (1a–b).

- (2) a. Hemmafrun från Malmö har *visserligen* hoppat av ett jobb [DN14]
'Det är *visserligen* så att hemmafrun från Malmö har hoppat av ett jobb'
- b. Flera av dem har stukat fotlederna *i leran* [DN36]
'*Det är *i leran* så att flera av dem har stukat fotlederna'

Att adverbial *visserligen* i (2a) svarar positivt på testet visar att det modifierar hela satsen, och att adverbial *i leran* i (2b) svarar negativt visar att det inte gör det. Det finns dock, vilket Andréasson (2007, s. 29) påpekar, adverbial som inte vanligen brukar räknas till satsadverbialen som svarar positivt på testet.

- (3) På bussresor är det *ofta* mycket skratt och mycket sång [DN26]
'Det är *ofta* så att det är mycket skratt och mycket sång på bussresor'

Tidsadverbial *ofta* i (3) kan precis som *visserligen* i (2a) flyttas till en överordnad sats och tycks således också modifiera hela satsen.

Utbrytningstestet går ut på att satser innehållande satsadverbial inte kan omskrivas enligt mönstret ”det är [adverbial] som [resten av satsen]” (SAG, vol. 4, s. 85). Enligt Holm (1991,

s. 176) framhäver utbrytning den viktigaste informationen i en sats och eftersom satsadverbial inte kan utgöra den viktigaste informationen i en sats kan de heller inte brytas ut. Andra satsled, däribland VP-adverbial, kan brytas ut ur satsen på detta vis för att framhävas. I (4) appliceras utbrytningstestet på adverbialen i (1a–b) och (3).

- (4) a. Hemmafrun från Malmö har *visserligen* hoppat av ett jobb [DN14]
*’Det är *visserligen* som hemmafrun från Malmö har hoppat av ett jobb’
- b. Flera av dem har stukat fotlederna *i leran* [DN36]
’Det är *i leran* som flera av dem har stukat fotlederna’
- c. På bussresor är det *ofta* mycket skratt och mycket sång [DN26]
’Det är *ofta* som det är mycket skratt och mycket sång på bussresor’

Adverbialen *visserligen* i (4a) svarar negativt på utbrytningstestet, och kan således inte framhävas som den viktigaste informationen i satsen, medan *i leran* och *ofta* i (4b–c) svarar positivt, och således kan framhävas.

Som visas ovan kan ett adverbial svara på överordningstestet och utbrytningstestet på tre sätt. Satsadverbial svarar positivt på överordningstestet men negativt på utbrytningstestet; de modifierar hela satsen och kan inte framhävas som satsens viktigaste information. VP-adverbial svarar normalt negativt på överordningstestet men positivt på utbrytningstestet; de modifierar inte hela satsen och de kan framhävas som satsens viktigaste information. Det finns därutöver adverbial som svarar positivt på överordningstestet och som därför likt satsadverbial tycks modifiera hela satsen, samtidigt som de också svarar positivt på utbrytningstestet och alltså kan framhävas som den viktigaste informationen i en sats. Enligt Andréassons (2007, s. 122–123) undersökning av mediala adverbial är det typiskt adverbial som anger tidfästning, giltighet för aktionen eller kausalitet som på detta vis svarar positivt på båda testerna, vilket stämmer överens med en kategori adverbial som SAG (vol. 3, s. 481) kallar ”minst verbnära” (se vidare 2.1.3). I relation till VP-adverbialens inbördes ordning i slutfältet (se vidare 2.2.3) skriver SAG att de minst verbnära adverbialen (trots att de syntaktiskt ingår i verbfrasen) ”semantiskt kan sägas hänföra sig till hela satsen” (vol. 3, s. 490).

Andréasson (2007) föreslår ytterligare ett test som går ut på att satsadverbial kan brytas ut tillsammans med ett annat led och därmed framhäva detta andra led enligt mönstret ”det är [adverbialen] [framhävt satsled] som [resten av satsen]” (s. 193). Så kan exempelvis *visserligen* brytas ut tillsammans med ett annat led i *det är visserligen hemmafrun från Malmö som har hoppat av ett jobb*. Satsadverbial kan alltså ha en framhävande funktion, till skillnad

från andra adverbial. Enligt Andréasson (2007, s. 274–276) kan dock även vissa tidsadverbial och kausala adverbial svara positivt på detta test, vilket föranleder henne att dra slutsatsen att sådana adverbial ibland fungerar som satsadverbial, ibland inte. En liknande slutsats drar Holm (1991) om avseendeadverbialen: ibland fungerar de som satsadverbial, ibland som VP-adverbial.

Som ovan diskuteras är det inte helt enkelt att avgöra vad ett adverbial modifierar, och som följd vad som skiljer ett satsadverbial från ett VP-adverbial. Eftersom denna uppsats intresserar sig för variationen mellan postverbal och medial placering av adverbial är det av relevans att utesluta satsadverbial; de är inte föremål för variationen (se vidare 2.2.2). Som satsadverbial klassas hädanefter sådana som svarar positivt på överordningstestet och negativt på utbrytningstestet. Kvarstår som föremål för undersökningen gör då adverbialen som jag benämner som VP-adverbial. Denna kategori adverbial rymmer dock stor variation.

2.1.3 Bundna och fria adverbial

VP-adverbial klassas i SAG, liksom objekt, egentliga subjekt och predikativ, som bestämmningar i verbfrasen. Vad gäller bestämmningar i verbfrasen skiljer SAG (vol. 3, s. 254–255) mellan *bundna* och *fria* bestämmningar. VP-adverbial kan vara såväl bundna som fria, och skillnaden illustreras i (5). Rumsadverbialen *i USA* i (5a) är ett bundet adverbial och rumsadverbialen *i leran* i (5b) är ett fritt adverbial.

- (5) a. Mina största framgångar har faktiskt varit **(i USA)* [DN27]
b. Flera av dem har stukat fotlederna (*i leran*) [DN36]

Ett bundet adverbial ”betecknar en aktant som ingår i verbets semantiska valens” (SAG, vol. 3, s. 435). Det innebär, enligt SAG, att ” verbet i sin betydelse väcker en föreställning om aktanten eller en förväntan att aktanten skall omnämnas” (vol. 3, s. 435). De fria adverbialen ingår inte i verbets semantiska valens utan anger i stället, enligt SAG, ”en omständighet som någorlunda lätt kan urskiljas i verbfrasens totala betydelse” (vol. 3, s. 481). Distinktionen formuleras med fokus på semantiska roller. Angående bestämmningar i verbfrasen i stort (det vill säga också objekt, egentliga subjekt och predikativ) skriver dock SAG (vol. 3, s. 254) att bundna bestämmningar skiljer sig från fria genom att de omfattas av verbets syntaktiska valens. I avsnittet ”Termförklaringar och sakregister” definieras syntaktisk valens som ”det valens-

bärande ordets konstruktionsschema, dvs. det sätt varpå aktanterna anges just vid detta ord och i vilken mån aktanterna obligatoriskt måste anges vid just detta ord”. I (5a) kräver verbet *varit* att det följs av en bestämning för att satsen ska vara grammatisk.⁴ Adverbialen *i USA* är sålunda syntaktiskt obligatoriskt. I (5b) är *i leran* syntaktiskt optionellt; satsen är grammatisk också utan det. En och samma fras kan naturligtvis fungera som bundet respektive fritt adverbial beroende på vilket verb den står med. Skulle exempelvis *i USA* som i (5a) är ett bundet adverbial ersätta *i leran* i (5b) vore det i stället syntaktiskt optionellt och ett fritt adverbial, och vice versa.

I viss litteratur, däribland sådan som är författad med generativa grammatiska teorier som grund, skrivs om *komplement* respektive *adjunkter* i stället för bundna respektive fria bestämningar. Också dessa begrepp kan definieras utifrån syntax respektive semantik, och vilket som står i fokus kan variera med vilken grammatisk teori definitionen skrivs utifrån. I enkla ordalag kan man säga att ett komplement är syntaktiskt obligatoriskt och semantiskt ”kompletterar” ett leds betydelse, medan en adjunkt är syntaktiskt optionell och semantiskt ”modifierar” ett leds betydelse (Dowty, 2000, s. 1). Dowty (2000, s. 2) utvecklar den semantiska skillnaden på följande vis:

If *Y* is an adjunct, the meaning of [*XY*] has the same kind of meaning (same logical type) as that of *X*, and *Y* merely restricts [*XY*] to a proper subset of the meaning/denotation of *X* alone. Where *Y* is a complement in [*XY*], (i) the meaning of *X* by itself, without *Y*, is incomplete or incoherent. Else, (ii) *X* must be understood elliptically – the hearer must imagine/infer some context-dependent or anaphoric meaning of the general kind of *Y* to ”fill in” the semantic slot that *X* requires semantically. (Dowty, 2000, s. 2)

Termerna *komplement* och *adjunkter*, och skillnaden mellan att ett led kan *komplettera* respektive *modifiera*, förekommer inte i SAG. Tvärtom används termen *modifiera* för att beskriva även vad bundna bestämningar gör. En bestämning, bunden såväl som fri, definieras i SAG som ett led som ”är underordnat ett huvudord i en fras” och ”modifierar huvudordets betydelse” (vol. 1, s. 157). I NRG (se figur 1 i 2.1.2) illustreras med ett trädigram hur ett bundet adverbial knyts till verbet på en lägre nivå än ett fritt adverbial. I SAG (vol. 3, s. 255) illustreras bestämningarnas bundenhet i stället i ett linjärt schema, men i kommentar till schemat nämns begreppet *den inre verbfrasen* (verb, verbpartiklar och bundna bestämningar i form av objekt, egentliga subjekt, bundna predikativ och bundna adverbial) och *den yttre*

⁴ Bestämningen behöver dock inte nödvändigtvis vara just ett rumsadverbial; ex. ett predikativ kan också fungera som bunden bestämning till verbet *vara* (ex. *i mina största framgångar har faktiskt varit oväntade*).

verbfrasen (den inre verbfrasen plus fria bestämmingar i form av fria predikativ och fria adverbial).

Två typer av bundna bestämmingar i verbfrasen som annars ofta ges andra beteckningar räknas i SAG som adverbial. Den första är vad som i andra grammatikor ofta kallas *prepositionsobjekt*.

(6) De kunde ändå inte rösta *på oss* [DN1]

Bestämningen *på oss* i (6) har semantiskt samma roll som ett direkt objekt (jfr ex. *de kunde ändå inte välja oss*). Denna semantiska likhet med objekt ger skäl för att använda termen *prepositionsobjekt* och diskutera ledet tillsammans med andra typer av objekt (se ex. Andersson, 1994; Josefsson, 2009; Stroh-Wollin, 1998). I SAG (vol. 3) kallas sådana led däremot för *objektliknande adverbial* och diskuteras tillsammans med andra typer av adverbial. SAG motiverar det med att ”den strukturella och placeringsmässiga likheten med de fria adverbialen [ligger] till grund för klassificeringen som adverbial” (vol. 3, s. 436). Eftersom just placering är fokus för mitt arbete väljer jag att inkludera led som *på oss* i (6) i min undersökning och, i likhet med SAG, benämna dem som adverbial. De kommer fortsättningsvis att kallas *objektadverbial*.

Den andra typen av bundna bestämmingar som i SAG klassas som adverbial men som i andra grammatikor ofta inte ses som adverbiala är *verbpartiklar*, eller, som SAG (vol. 3, s. 409) kallar dem, *partikeladverbial*.

(7) Handbollen pekas *ut* som en av de sporter där antalet misstänkta matcher ökat [DN15]

I SAG (vol. 3, s. 409) räknas den kursiverade bestämningen *ut* i (7) som en typ av adverbial som är än mer bundna till verbet än de övriga bundna adverbialen. I denna uppsats räknar jag inte verbpartiklar till adverbialen, bland annat på grund av hur de positionerar sig annorlunda i satsen än VP-adverbial (se vidare 2.2.1).

Gränsen mellan bundna och fria adverbial är svår att dra absolut. SAG (vol. 3, s. 410) menar att en alternativ analys vore att se det som en skala av bundenhet till verbet, eftersom även de fria adverbialen är olika bundna till verbet. Enligt SAG är också de fria adverbialen ”i varierande grad beroende av vad verbet eller verbfrasen i övrigt betyder” (vol. 3, s. 481). De fria adverbialen delar SAG (vol. 3, s. 481) därför in i ”ganska verbnära” (adverbial som anger sätt, medel, sträcka, varaktighet eller tidsåtgång), ”mindre verbnära” (befintlighet) och ”minst

verbnära” (tidfästning, orsak, villkor, otillräckligt hinder eller avsikt). Svårigheten att passa in alla bestämningar i endera kategorin diskuteras även av Dowty (2000) (men med utgångspunkt i begreppen *komplement* och *adjunkter*).

2.1.4 Indelning av VP-adverbial

Ofta upprättas i beskrivningar av VP-adverbial en taxonomi utifrån betydelsekategori. I den vanligt förekommande termen *TSRO-adverbial* finns exempelvis en sådan indelning underförstådd. *TSRO-adverbial* står för *tids-*, *sätts-*, *rums-* och *omständighetsadverbial* och används ofta som benämning för VP-adverbialen (normalt när objektsadverbialen inte anses vara adverbiala utan klassas som en typ av objekt) (se ex. Josefsson, 2009; Stroh-Wollin, 1998). Termen *omständighetsadverbial* används i en sådan taxonomi för att beteckna något av en restkategori som rymmer de VP-adverbial som inte är tids-, sätts- eller rumsadverbial, exempelvis sådana som anger orsak, villkor eller följd.

I SAG (vol. 3) görs en mycket fingradig indelning efter betydelse. De bundna adverbialen delas in i tre huvudkategorier: objektliknande adverbial, adverbial som anger rum (vilka vidare delas in i adverbial som anger befintlighet, riktning, väg etc.) samt övriga bundna adverbial (sätt, följd, tid). De fria adverbialen delas in i fem huvudkategorier: aktionsbeskrivande adverbial (sätt, medel, grad, mått, följeslagare, ersättning, beledsagande omständighet), adverbial som prototypiskt anger animata aktanter (den som upplever aktionen, den som har nytta eller skada av aktionen, agentadverbial), adverbial som anger rum (befintlighet, sträcka etc.), adverbial som anger tid (tidfästning, upprepning, duration etc.) samt övriga fria adverbial (kausalitet, jämförelse, avseende). Gränserna mellan kategorierna är ibland vaga. Till exempel kan ett typiskt rumsadverbial i en viss kontext också fungera som tidsangivelse, som i (8).

(8) När tänker du läsa läxan? – *På bussen* (SAG, vol. 3, s. 504)

Adverbial kan också klassificeras utifrån fras- eller satstyp. En sådan utgångspunkt för klassificering tas exempelvis i NRG. Också i SAG diskuteras naturligtvis vilka typer av fraser som kan fungera som adverbial. Enligt SAG (vol. 3) kan ett VP-adverbial utgöras av en adverbfras, som i (9a), en adjektiv- eller participfras, som i (9b), en prepositionsfras, som i

(9c), en nominalfras, som i (9d), en subjunktionsfras, som i (9e), en flerledad fras, som i (9f), en infinitivfras, som i (9g), eller en bisats, som i (9h).

- (9) a. Han har *nyligen* förvärvat 294.122 aktier i sitt företag (SAG, vol. 3, s. 483)
- b. De kan *smidigt* gå förbi frågor som inte tilltalar dem eller som de har svårt att besvara (SAG, vol. 3, s. 484)
- c. *Efter tio år* sade han upp sig *på egen begäran* (SAG, vol. 3, s. 482)
- d. VM-finalen spelas *nästa söndag* på Söderstadion i Stockholm (SAG, vol. 3, s. 485)
- e. han [...] kände hur magen vred sig *som en säl* i buken (SAG, vol. 3, s. 484)
- f. Då klev Kurt Dagberg fram och satte 16–15 och sedermera även 17–16 *med en minut kvar att spela* (SAG, vol. 3, s. 486)
- g. Det kom en flicka i tjugooårsåldern och satte sig *att mixtra med apparaterna* (SAG, vol. 3, s. 440)
- h. *Om kommunstyrelsen överklagar länsstyrelsens beslut* hamnar ärenden hos regeringen för avgörande (SAG, vol. 3, s. 483)

Ett par av de ovanstående exemplen förtjänar en särskild kommentar. Till att börja med är alltså det kursiverade ordet *smidigt* i (9b) enligt SAG (vol. 2, s. 626) ett adjektiv böjt i neutrum som fungerar som adverbial.⁵ Detta arbete sällar sig i stället till synsättet att *smidigt*, i (9b), är ett adjektivavlett adverb (se ex. Josefsson, 2009, s. 84–85). Alla adverbial som i SAG sägs utgöras av adjektiv- eller participfraser klassas i detta arbete således som adverbial som utgörs av adverbfraser.

Också att bestämningen i (9g) klassas som adverbial kan kräva en längre beskrivning. Enligt SAG (vol. 3, s. 440) förekommer det att infinitivfraser fungerar som adverbial i tre fall. I samtliga fall rör det sig om bundna adverbial som optionellt föregås av en preposition. Det första är vid verb där adverbialen består av en infinitivfras som optionellt föregås av en preposition, som i exempelvis *locka någon (till) att stjäla*, men där prepositionen vore obligatorisk om infinitivfrasen byttes ut mot en nominalfras, som i exempelvis *locka någon *(till) stöld* (SAG, vol. 3, s. 440). Det andra är vid ett fåtal verb där adverbialen består av en infinitivfras som mycket sällan föregås av en preposition, men där infinitivfrasen ändå är ett adverbial, som i exempelvis *kosta fyrtio tusen att reparera* (SAG, vol. 3, s. 440). Att dessa

⁵ SAG motiverar sin klassificeringsprincip med att "[n]eutrumformen på -t är den form adjektivet har också i andra fall då den inte visar kongruens med något korrelerat" (vol. 2, s. 626).

infinitivfraser är adverbial och inte objekt motiverar SAG (vol. 3, s. 440) med att de inte kan ersättas av *detta*, vilket ska vara möjligt när en infinitivfras fungerar som objekt. Det tredje är slutligen ”vid många verb där det bundna adverbialet närmast har final betydelse och står på gränsen till att vara ett fritt adverbial” (SAG, vol. 3, s. 440), som i (9g). Dessa kan ibland föregås av prepositionen *för* eller *till* (ex. *för att mixtra med apparaterna*). I denna uppsats utgår jag från att infinitivfraser kan utgöra bundna adverbial i de fall SAG beskriver.

2.1.5 Sammanfattning

I ovanstående fyra avsnitt diskuterar jag olika definitioner av adverbial, och relaterade begrepp, samt preciserar vilken terminologi jag använder i uppsatsen. För att sammanfatta: Jag skiljer på *adverbial*, det syntaktiska ledet, och *adverb*, ordklassen. Jag intresserar mig specifikt för *VP-adverbial* och följer i stort SAG:s definition av VP-adverbial som ”[d]e verbbestämningar som inte är objekt, egentliga subjekt eller predikativ” (vol. 3, s. 409). VP-adverbialen avgränsas mot bestämningar i andra fraser (ex. adjektivfraser) och *satsadverbial*. För att skilja VP-adverbial från satsadverbial utgår jag från *överordningstestet* och *utbrytningstestet*, så som de presenteras i 2.1.2. Så kallade *objektadverbial* anser jag vara adverbiala. Till skillnad från SAG anser jag inte *verbpartiklar* vara det. Metodologiska följder av ovanstående distinktioner diskuteras vidare i 3.2.1. Hur jag delar in VP-adverbial i kategorier i min undersökning återkommer jag också till, i 3.2.3.

2.2 Adverbialplacering

Fokus för detta arbete är det ledföljdsvariationsfenomen som består i att VP-adverbial kan placeras såväl postverbalt som medialt. I detta avsnitt presenteras först, i 2.2.1, svensk ledföljd och hur den kan illustreras med hjälp av satsscheman. Därefter presenterar jag i 2.2.2 adverbialens plats i satsschemat och redogör för den ytterligare systematik som har observerats i form av inbördes ordningar mellan olika typer av adverbial. I 2.2.3 beskrivs sådana ledföljdsvariationsfenomen i svenska som är av relevans för denna uppsats samt de fyra principer som i SAG presenteras som styrande placeringen av led som syntaktiskt kan placeras i mer än en position i satsen. Slutligen handlar 2.2.4 om variationen mellan medial

och postverbal placering av VP-adverbial. Där diskuteras de olika faktorer som framhålls i svensk grammatisk litteratur som inverkan på VP-adverbialens placering.

2.2.1 Ledföljd och satsscheman

Ledföljd är ordningen mellan leden i en fras eller sats. Svenska är ett språk som i stor utsträckning har en grammatiskt reglerad ledföljd (SAG, vol. 1, s. 22). Ordningen mellan satsleden visar vilken språkhandling som utförs (till exempel om satsen är ett påstående eller en fråga) och vilka funktioner som satsleden har (till exempel vilket led i satsen som är subjekt och vilket som är objekt) (SAG, vol. 1, s. 21).

Svenska är ett V2-språk. Det innebär att det finita verbet placeras som andra led i deklarativa huvudsatser. Att huvudsatser följer V2-mönstret är vad som ger upphov till den välkända skillnaden i ledföljd mellan huvud- och bisatser i svenska: i huvudsatser följer (sats)adverbialet det finita verbet och i bisatser föregår (sats)adverbialet det finita verbet. De flesta germanska språk, engelskan undantagen, är V2-språk, men utanför det germanska språkområdet är V2 en relativt sällsynt egenskap (för en sammanfattning av språk i världen med V2, se Jouitteau, 2010, s. 198, och vidare källorna däri).

Svenska är också ett VO-språk, vilket innebär att satsens huvudverb föregår dess objekt. Detta är inte en ovanlig egenskap; ungefär hälften av världens språk är VO-språk (se ex. Dryer, 1992). Värt att nämna är att svenska inte alltid har varit ett utpräglat VO-språk (se Delsing, 1999; Sangfelt 2019). Ordningen mellan verb och objekt tenderar i världens språk att korrelera med ordningen mellan andra grammatiska element (se ex. Dryer, 1992). Liksom för många andra VO-språk gäller således mönstret i svenska även för andra fraser än verbfraser. I till exempel en prepositionsfras föregår huvudordet, prepositionen, sitt komplement, rektionen.

Ytterligare ett mönster för ledföljd i svenska är att den normala följden mellan satsens argument är subjekt > indirekt objekt > direkt objekt. Eftersom subjekt och objekt inte markeras morfologiskt i svenska är det ledföljden som pekar ut satsledens funktion. I en sats som *då gav Per Bo hunden* framgår till exempel av ordningen mellan leden att det är *Per* som är subjekt (den som gav hunden till Bo), *Bo* som är indirekt objekt (den som fick hunden av Per) och *hunden* som är direkt objekt (det som gavs från Per till Bo). Skulle leden byta plats och satsen lyda exempelvis *då gav Per hunden Bo* ändras tolkningen och det framstår i stället som att Per har gett Bo till hunden.

Den prototypiska ledföljden i svenska, liksom andra nordiska språk, illustreras ofta topologiskt med hjälp av så kallade satsscheman. Ett satsschema består av en linjär räckpositioner för satsens olika led. Det första satsschemat för nordiska språk presenterades för danska av Diderichsen i *Elementær dansk grammatik* (1946). Med hjälp av två olika satsscheman illustrerar Diderichsen den prototypiska ordningen mellan satsled i huvud- respektive bisatser i danska. På liknande vis använder SAG (vol. 4, s. 7–14) två satsscheman för att illustrera två prototypiska ledföljder i svenska. SAG definierar inte begreppen *huvud-* respektive *bisats* efter ledföljd, eftersom det finns vissa satstyper som de klassar som bisatser som har prototypisk huvudsatsledföljd och vice versa. Två exempel på sådana satstyper ges i (10).

- (10) a. Han sa att jag gillar inte sill (Petersson, 2014, s. 1)
 b. Att du inte gillar sill! (Petersson, 2014, s. 1)

Satsen *att jag gillar inte sill* i (10a) klassar SAG (vol. 4, s. 537–539) som en narrativ bisats, trots att den har prototypisk huvudsatsledföljd i det att satsadverbialet *inte* följer det finita verbet *gillar*. Satsen i (10b) klassar SAG (vol. 4, s. 759–760) som en expressiv huvudsats trots att den har prototypisk bisatsledföljd i det att satsadverbialet *inte* föregår det finita verbet *gillar*. En alternativ analys av ovanstående satsers status som över- eller underordnade satser, med utgångspunkt i den generativa grammatiken, presenteras av Petersson (2014). Trots att (10) exemplifierar relativt perifera fenomen föranleder sådana exempel SAG att, i stället för att presentera ett huvud- respektive bisatsschema, presentera ett satsschema för så kallade *fa-satser* (satser i vilka satsadverbial placeras efter det finita verbet, motsvarande Diderichsens huvudsatsschema), se figur 2, och ett för så kallade *af-satser* (satser i vilka satsadverbial placeras före det finita verbet, motsvarande Diderichsens bisatsschema), se figur 3.

Initialfält	Mittfält			Slutfält			
Inledare Satsbas	Finit verb	Subjekt	Adverbial	V Infinit verb	V+1 Partikel- adverbial	V+2 Objekt, predikativ etc.	V+3 Adverbial etc.
Nu	skulle	Per	nog inte	vilja träffa		någon	[-]
Du	måste	[-]		lägga	på	duken	snart

Figur 2. Schema för fa-satser efter SAG (vol. 4, s. 7–14).

Initialfält	Mittfält			Slutfält			
Inledare Subjunktion/ satsbas	Subjekt	Adverbial	Finit verb	V Infinit verb	V+1 Partikel- adverbial	V+2 Objekt, predikativ etc.	V+3 Adverbial etc.
eftersom	Per	nog inte	skulle	vilja träffa		någon	nu

Figur 3. Schema för af-satser efter SAG (vol. 4, s. 7–14).

SAG:s båda satsscheman är indelade i tre fält: *initialfältet*, *mittfältet* och *slutfältet*. I initialfältet står en så kallad *satsbas* eller, i af-satser, en subjunktion. I mittfältet finns tre positioner: en för det finita verbet, en för subjektet och en för eventuella adverbial. I slutfältet, som är uppdelat på fyra positioner, står resten av predikatsledet: eventuella infinita verb, verbpartiklar (i schemat benämnda som partikeladverbial), objekt och predikativ och slutligen VP-adverbial. Det är i mittfältet som ledföljdskillnaden mellan de båda satstyperna illustreras. I fa-satser är ordningen finit verb > subjekt > adverbial och i af-satser är den subjekt > adverbial > finit verb.

Det går att beskriva svensk ledföljd mer ekonomiskt med ett enda satsschema som rymmer både huvudsats- och bisatsledföljd. Ett sådant schema presenteras av Platzack (1986; 1998) och i bearbetning av Josefsson (2009). Josefssons satsschema återges i figur 4.

Fundament	Typplats	N1	A1	V	N2	A2
Bo	ville	Bo	inte	laga	sin mat	i köket
i köket	ville	Bo	inte	laga	sin mat	i köket
	att	Bo	inte	ville laga	sin mat	i köket

Figur 4. Schema för huvud- och bisatser efter Josefsson (2009, s. 187–189).

Den stora skillnaden mellan SAG:s scheman och schemat i figur 4 är den så kallade typplatsen som finns i Josefssons schema. I huvudsatser antas det finita verbet stå på typplatsen. I bisatser står i stället subjunktionen på typplatsen och det finita verbet tillsammans med de infinita verben i V-positionen. Att finit verb och subjunktion delar position, och att två scheman därför kan reduceras till ett, bygger på ett antagande om skandinavisk ledföljd inom den generativa grammatikens teorier. Tanken är att finita verb och subjunktioner kan anses vara likartade kategorier i det att de båda kan representera satsens finithet (se ex. Platzack, 1998, s. 92–94). I huvudsatser flyttar det finita verbet till typplatsen. I bisatser är en sådan flyttning blockerad av subjunktionen. SAG:s ambition är att vara en ytnära grammatik som

”undviker att anta sådana abstrakta underliggande strukturer som inte sätter tämligen direkta spår i den språkliga ytan” (vol. 1, s. 37). Därav väljer de att inte anta att det finns ”delvis obligatoriska flyttningar (med spår kvarlämnade på de övergivna platserna i en underliggande struktur)” (SAG, vol. 1, s. 38). Således måste deras ledföljdsillustration bestå i två scheman.⁶ Förutom typplatsen är Josefssons schema i figur 4 på det stora hela likt SAG:s scheman i figur 2 och figur 3. Schemat inleds med fundamentalspositionen som följs av typplatsen. Efter typplatsen följer en position för subjekt (N1), en för satsadverbial (A1), en för verb inklusive verbpunkt (V), en för objekt och predikativ (N2) och en för VP-adverbial (A2).⁷

Inte bara huvud- och bisatsledföljd kan beskrivas med hjälp av positionsscheman utan även ordningen mellan leden i exempelvis infinitiv-, nominal- och prepositionsfraser kan beskrivas med scheman. I figur 5 presenteras ett schema för infinitivfraser.

Infinitivmärke	A1	V	N2	A2
att	inte	spela bort	min förmögenhet	på trav
att		ha	kul	

Figur 5. Schema för infinitivfraser efter Josefsson (2009, s. 198).

Det som skiljer schemat för infinitivfraser från schemat för huvud- och bisatser är att schemat för infinitivfraser har infinitivmärket på motsvarande typplatsen och att fundamentalsposition och subjektposition, N1, saknas.

Värt att ytterligare understryka är att satsschemat är en linjär beskrivningsmodell. I 2.1.2 beskrivs hur verbfrasen fungerar som predikatsled och tillsammans med subjekt och eventuella satsadverbial bildar en sats. Led som objekt och VP-adverbial ingår i verbfrasen och således i predikatsledet. I den illustration av ledföljd som satsschemana ovan utgör synliggörs dock inte denna hierarki; bestämmningar i verbfrasen såsom objekt och VP-adverbial redovisas som primära satsled precis som subjekt och satsadverbial. Satsschemat lämpar sig därför väl för att beskriva prototypisk ledföljd, men sämre för att analysera hierarkiska strukturer i språket. För att synliggöra språkliga hierarkier lämpar sig exempelvis trädigram, så som det som presenterades i 2.1.2 som NRG (s. 774) använder för att illustrera relationen mellan satsadverbial, fria adverbial, bundna adverbial och verb, bättre.

⁶ Notera dock att [-] i SAG:s fa-schema i figur 2 markerar spår av att något har i flyttat. I exempelsatserna står [-] i adverbial- respektive subjektfälten för att markera att adverbialen *nu* respektive subjektet *du* har ”flyttat” till fundamentet.

⁷ Josefsson (2009) använder termen *prepositionsobjekt* i stället för *objektadverbial* och analyserar alltså sådana led som en typ av objekt, inte en typ av adverbial. Angående placering framhåller hon dock att ”[d]et är rimligt att placera också prepositionsobjekt i A2” (s. 188).

2.2.2 Adverbialen i satsschemat

I satsschemana så som de presenteras i 2.2.1 finns två positioner för adverbial, med Josefssons (2009) terminologi benämnda som A1 och A2. Generellt ses A1 som satsadverbialens position och A2 som VP-adverbialens, men VP-adverbial kan också placeras i A1, vilket jag återkommer till i 2.2.4. Satsadverbial kan normalt inte placeras i A2 (SAG, vol. 4, s. 89–90).⁸

Det finns fler generaliseringar om adverbialens placering än vad de satsscheman som presenteras i 2.2.1 ger sken av. En sats kan nämligen innehålla mer än ett adverbial i endera positionen, och den inbördes ordningen mellan dem är, liksom ordningen mellan olika typer av satsled, inte slumpmässig. I SAG (vol. 4, s. 90) presenteras ett positionsschema för ordningen mellan olika typer av satsadverbial.

	Obetonat modalt satsadverbial	Konjunktionella satsadverbial	Övriga modala satsadverbial	Fokuserande satsadverbial	Negerande satsadverbial	
Hon vill	ju	ändå	nog	t.ex.	inte	ha Teo
De har	väl	alltså	tyvärr	bara	inte	behagat gå

Figur 6. Schema för satsadverbial efter SAG (vol. 4, s. 90).

SAG (vol. 4, s. 98) preciserar ordningen ytterligare genom att presentera ett schema för ordningen mellan olika typer av modala satsadverbial, det vill säga de som står i positionen för ”övriga modala satsadverbial” i figur 6.

	Språkhandlings- kommentar	Hänvisning	Förstärkning	Evaluering	Sannolikhet	
My har	ärligt talat	enligt Per	faktiskt	tyvärr	antagligen	gått
De vill	apropå det	i princip	minsann	turligt nog	kanske	gå

Figur 7. Schema för modala satsadverbial efter SAG (vol. 4, s. 98).

I SAG:s positionsschema i figur 6 ryms inte medialt placerade VP-adverbial, men enligt SAG (vol. 4, s. 93) placeras de normalt före negerande satsadverbial men efter övriga satsadverbial.

⁸ Undantagsvis kan satsadverbial placeras sist i satsen, som i *Jag har fått jobb, förmodligen* (SAG, vol. 4, s. 454) och *Vad gör ni i kväll förresten?* (SAG, vol. 4, s. 90). Enligt SAG (vol. 4, s. 89–90; s. 454) kan *förmodligen* och *förresten* i sådana fall analyseras antingen som placerade i A2 eller som s. k. finala annex, dvs. led placerade utanför och efter den inre satsen. På liknande vis kan satsadverbial utgöra s. k. initiala annex, som i *Förresten det vore att spilla tid!* (SAG, vol. 4, s. 453).

Således kan man tänka sig en position reserverad för VP-adverbial i schemat i figur 6 mellan fokuserande satsadverbial och negerande satsadverbial.

Inom den generativa grammatikforskningen har ordningen mellan mediala adverbial uppmärksammats bland annat av Cinque (1999). Han påvisar att mediala adverbial, i de drygt 100 språk han undersöker, har samma inbördes ordning som motsvarande böjningsmorfem i agglutinerande språk. Eftersom Cinque (1999) undersöker adverbial som utgörs av ettordiga adverbfraser och som motsvarar böjningsmorfem ingår inte de konjunktionella satsadverbialen i hans studie, men däremot flera typer av aspektuella och temporala adverbial. Över 30 olika adverbialtyper får fasta positioner i den ordning som han presenterar, återgiven i figur 8.

[*frankly* Mood_{speech act} [*fortunately* Mood_{evaluative} [*allegedly* Mood_{evidential}
 [*probably* Mod_{epistemic} [*once* T(Past) [*then* T(Future) [*perhaps* Mood_{irrealis}
 [*necessarily* Mod_{necessity} [*possibly* Mod_{possibility} [*usually* Asp_{habitual}
 [*again* Asp_{repetitive(I)} [*often* Asp_{frequentative(I)} [*intentionally* Mod_{volitional}
 [*quickly* Asp_{celerative(I)} [*already* T(Anterior) [*no longer* Asp_{terminative} [*still* Asp_{continuative}
 [*always* Asp_{perfect(?)} [*just* Asp_{retrospective} [*soon* Asp_{proximative}
 [*briefly* Asp_{durative} [*characteristically(?)* Asp_{generic/progressive} [*almost* Asp_{prospective}
 [*completely* Asp_{SgCompletive(I)} [*tutto* Asp_{PICompletive} [*well* Voice [fast/early
 Asp_{celerative(II)} [*again* Asp_{repetitive(II)} [*often*
 Asp_{frequentative(II)} [*completely* Asp_{SgCompletive(II)}

Figur 8. Adverbialhierarki efter Cinque (1999, s. 106).

Cinques (1999) arbete blev startskottet för en uppdelning mellan två olika typer av analyser av adverbial inom generativa teorier. Att ordningen mellan mediala adverbial motsvarar ordningen mellan böjningsmorfem med samma funktioner föranleder Cinque (1999) att argumentera för att adverbial har fasta platser i så kallade funktionella projektioner. Den analysen går emot den traditionella analysen av adverbial som adjungerade till andra fraser i en följd som bestäms till stor del av semantiska principer (se ex. Ernst, 2002).

Cinques (1999) studie har följts upp bland annat av Beijer (2005) för svenska. Beijer (2005) slår fast att Cinques ordning på det stora hela gäller även för svenska. Liksom Cinque (1999) undersöker Beijer (2005) dock endast ettordiga adverbfraser och bortser således från samtliga flerordiga adverbial.

Ordningen mellan postverbala adverbial har inte fått samma uppmärksamhet som ordningen mellan mediala adverbial. I SAG (vol. 3, s. 489–491) listas dock en del tendenser

till inbördes ordning mellan postverbala adverbial. Enligt SAG (vol. 3, s. 490) står adverbial som anger tidfästning eller kausalitet oftast efter andra fria adverbial. Fria adverbial som anger tidfästning, kausalitet eller befintlighet står också oftast efter bundna adverbial, medan fria adverbial som anger till exempel sätt, varaktighet eller iteration ofta står före bundna adverbial (SAG, vol. 3, s. 490). Sättsadverbial uppges dessutom oftast stå allra först av samtliga postverbala adverbial (SAG, vol. 3, s. 490). Även andra faktorer än betydelskategori anges dock spela in, däribland adverbialens frastyp och längd samt förekomsten av övriga led i satsen (SAG, vol. 3, s. 489–491). Att flera faktorer samverkar gör det svårt att upprätta ett positionsschema för postverbala adverbial.

2.2.3 Ledföljdsvariation

Svensk ledföljd är så pass regelbunden att den låter sig relativt väl beskrivas med en modell som satsschemat med dess sju positioner. Samtidigt finns det även i svenska möjlighet till variation. Ett exempel på detta är variationen mellan postverbal och medial placering av VP-adverbial, fokus för detta arbete, och till detta återkommer jag i 2.2.4. I det följande kommer jag i stället att presentera några andra möjligheter till ledföljdsvariation i svenska som är relevanta för min undersökning av VP-adverbialens placering. Därefter presenterar jag fyra generella principer som SAG (vol. 4, s. 25–28) menar styr placeringen av led som kan stå i olika positioner i satsen.

En möjlighet till variation som fångas upp av satsschemat så som det presenteras i figur 4 är möjligheten att, i en deklarativ huvudsats, placera i princip vilket led som helst i fundamentet. I (11) exemplifieras hur olika led kan stå i fundamentet, satsens första position.

- (11) a. *Sportradars rapport* är fem år gammal [DN15]
b. *Problemen inom Republikanerna* skyller de på ryggradslösa politiker [DN1]
c. *Efter två månader* har den omkring 5 000 användare [DN1]
d. *Två varningsord från John Deans bok "Worse than Watergate"* kommer jag att tänka på [DN39]

Att subjektet står i fundament, som i (11a), är vanligast i både talspråk och skriftspråk (se ex. Bohnacker & Rosén, 2008, s. 517; Jörgensen, 1976, s. 103; Westman, 1974, s. 155). Men även andra satsled kan fundamenteras, till exempel objekt, som i (11b), och adverbial, som i (11c).

Även led som inte är primära satsled kan placeras i fundamentet, som i (11d) där rektionen i ett objektadverbial står i fundamentet medan prepositionen står ensam sist i satsen. Att en preposition på detta vis skiljs från sin rektion, och således ger upphov till en diskontinuerlig prepositionsfras, är ett fenomen som kallas *prepositionsstrandning* (se ex. Delsing, 1995).

En annan möjlighet till variation är möjligheten att placera ett led i en position till höger om satsschemats A2, som i (12).

- (12) a. Monica har inte själv upplevt några större fysiska hinder med åren *som påverkat henne sexuellt* [DN33]
b. det fanns hur som helst aldrig något motstånd hemma *mot hans planer på att bli konstnär* [DN27]

I båda satserna i (12) har ett led *postponerats* (SAG, vol. 3, s. 554). Den kursiverade relativsatsen i (12a) är ett attribut till *några större fysiska hinder* men är postponerad till en position till höger om adverbialiet *med åren*. Detsamma gäller för den kursiverade prepositionsfrasen i (12b); den är ett attribut till *något motstånd* men postponerad till en position till höger om adverbialiet *hemma*. Nominalfraserna är således, precis som prepositionsfrasen i (11d), diskontinuerliga.

Ytterligare en möjlighet till variation gäller placeringen av objekt. Obetonade pronomina objekt kan i huvudsatser med enkelt predikat stå mellan verbet och satsadverbialiet som i (13a). Detta fenomen kallas *objektsskifte* eller *pronomenhopp* (se ex. Holmberg, 1986; 1999; Josefsson, 1992; 2003). Objektsskifte hävdas ibland vara obligatoriskt (under ovannämnda förutsättningar), men enligt en informantundersökning som Josefsson (2003) presenterar accepteras också satser utan objektsskifte som grammatiskt korrekta, som (13b).

- (13) a. Mannen såg *den* inte (Josefsson, 2003, s. 201)
b. Mannen såg inte *den* (Josefsson, 2003, s. 201)

Ännu en möjlighet till variation finns i ordningen mellan subjekt och mediala adverbial. I satsschemat i figur 4 illustreras ordningen mellan de båda leden så som att N1, positionen för subjekt, föregår A1, positionen för satsadverbial. I (14a) föregår subjektet adverbialiet i enlighet med satsschemats illustration. Ordningen kan dock också vara den omvända; adverbial kan föregå subjekt, som i (14b–c) (se ex. Andréasson, 2007; Berger, 2020; Holmberg, 1993; Westergaard, 2011).

- (14) a. där inne i baracken hade man *uppenbarligen* spritat (Andréasson, 2007, s. 2)
b. I ombyggda fastigheter på Kalendervägen 44–54 i Kortedala höjs *dessutom* hyran med upp till 9 procent för nya hyresgäster (Andréasson, 2007, s. 162)
c. sedan hade *också* det förlorat sin mening (Andréasson, 2007, s. 3)

Det förekommer också att adverbial är preverbala, det vill säga föregår även det finita verbet, som i (15), och således ger upphov till en sats som inte följer V2-mönstret (se ex. Brandtler & Håkansson, 2017; Julien, 2018; Lundquist, 2018; Wijk-Andersson, 1991).

- (15) Han {*bara/nästan/så gott som/mer eller mindre/praktiskt taget*} grät när han fick se dem (Brandtler & Håkansson, 2017, s. 12)

Ovan presenteras några exempel på ledföljdsvariation i svenska. De flesta av dem ryms inte i satsschemana så som de presenteras i 2.2.1. Man kan dock naturligtvis föreställa sig ett utvidgat schema som förses med extra positioner och därigenom fångar in variationsmöjligheterna. Så presenteras i till exempel NRG (s. 859) ett satsschema för norska med två positioner för satsadverbial, en före och en efter subjektets position.⁹ Också Josefsson (2009, s. 192–196) diskuterar möjliga utvidgningar av satsschemat för svenska och föreslår extra positioner för objekt (för att fånga in objektsskifte) och satsadverbial (för att fånga in variationen i ordningen mellan satsadverbial och subjekt), samt ett så kallat extrapositionsfält för postponerade led. Sigurdsson (2013) presenterar till och med satsscheman för huvud- respektive bisatser som fungerar för alla germanska språk (utöver de nordiska språken också bland annat engelska, tyska och nederländska) och som med sina tretton positioner vardera rymmer bland annat tre positioner för satsadverbial och två för objekt. Ett satsschema som rymmer all ledföljdsvariation i svenska skulle med sitt otal positioner dock inte vara en särskilt ekonomisk eller pedagogisk illustration av prototypisk ledföljd.

I SAG (vol. 4, s. 25–28) presenteras fyra principer som påverkar placeringen av led som kan stå i olika positioner i satsen: *temaprincipen*, *räckviddsprincipen*, *tyngdprincipen* och *tydlighetsprincipen*.

Temaprincipen bygger på begreppen *tema* och *rema*, två begrepp relaterade till informationsstruktur. Tema är ”det som ett påstående handlar om” (SAG, vol. 1, s. 231) och

⁹ I satsschemat som presenteras i NRG är det alltså adverbial som antas kunna stå i två positioner, en före och en efter subjektet. I analyser inom det generativa ramverket antas vanligen motsatsen – att det är subjektet som flyttar från en position till en annan (se ex. Berger, 2020; Holmberg, 1993; Westergaard, 2011). Fenomenet kallas ibland, i analogi med *objektsskifte*, för *subjektsskifte* (se ex. Westergaard, 2011).

rema är ”det som talaren (främst) vill ha sagt i ett påstående” (SAG, vol. 1, s. 218). Tema-principen innebär dels att ett tematiskt led ofta står före ett rematiskt led, dels att ett led som anger bakgrund eller scen för resten av satsen ofta placeras långt vänsterut (SAG, vol. 4, s. 25–26). Begreppet *bakgrund* definierar SAG som ”den del av satsinnehållet som ger behövligen upplysningar om situationen (ofta tid och rum) men som inte tillhör det som talaren egentligen vill ha sagt (remat) eller det som han främst säger det om (temat)” (vol. 1, s. 156). Vilka termer som används, och hur de definieras, varierar inom den informationsstrukturella forskningen (ex. används *topik*, *grund*, *given information* etc. i stället för *tema*; *fokus*, *kommentar*, *ny information* etc. i stället för *rema*; *scen*, *scenbyggande topik* etc. i stället för *bakgrund*, se ex. Lambrecht, 1994). Andréasson (2007), som undersöker hur informationsstruktur påverkar ordningen mellan leden i satsens mittfält använder *grund*, *rema* och *scen*. *Grund* definieras som ”led som finns med i ett påstående för att koppla remat till något som talaren räknar med är uppe till diskussion”, *rema* som ”den information i ett påstående som en skribent/talare avser att utöka en läsare/lyssnares kunskap med” och *scen* som ”led som finns med för att koppla propositionen till t.ex. ett tidsligt eller rumsligt sammanhang” (Andréasson, 2007, s. 95). Andréassons (2007) undersökning visar bland annat att i tre fjärdedelar av alla analyserade satser representerar subjekt som föregår adverbial grund, som i (16a), och subjekt som följer adverbial rema, som i (16b).

- (16) a. De största snömängderna i Alperna på flera år skapar ovanligt stor lavinfara i Alperna. Bara i Schweiz har *laviner* den här vintern krävt tio dödsoffer (Andréasson, 2007, s. 165).
- b. Luften i trappuppgången var mycket underlig, där samlades alltid *soppåsar* på hög (Andréasson, 2007, s. 159)

I (16a) föregår subjektet *laviner* adverbialen *den här vintern* i mittfältet. Subjektet utgör här vad Andréasson (2007) kallar *grund* eftersom lavinfaran nämns i föregående mening och därmed är ”uppe till diskussion”. I (16b) följer subjektet *soppåsar* adverbialen *alltid*. Subjektet utgör här rema eftersom soppåsarna inte har nämnts tidigare och inte heller kan antas vara kända utifrån kontexten.

Räckviddsprincipen innebär att ett satsled med större räckvidd normalt placeras före ett satsled med mindre räckvidd (SAG, vol. 4, s. 26). Begreppet *räckvidd* definieras i SAG som en egenskap ”som reglerar hur vissa typer av ord, t.ex. negationer och vissa andra satsadverbial samt kvantitetsangivelser, skall tolkas i förhållande till varandra i en sats” (vol. 1, s.

220). Tendensen är att ett räckviddsuttryck längre vänsterut i en sats har större räckvidd än ett längre högerut i en sats, och därmed bestämmer det tidigare hur det senare ska tolkas (SAG, vol. 4, s. 26). Den varierande ordningen mellan subjekt och satsadverbial kan ibland styras av räckviddsprincipen (Andréasson, 2007). Om subjektet är en kvantifierare och adverbialen en negation påverkas tolkningen av uttrycken av placeringen (Andréasson, 2007).

- (17) a. det är inte hela världen om något *inte* blir perfekt (Andréasson, 2007, s. 180)
b. det är inte hela världen om *inte* något blir perfekt [M]

När kvantifieraren *något* föregår negationen *inte*, som i (17a), tolkas negationen inom ramarna för kvantifieraren. Subjektet tolkas först och därefter negationen som att den gäller för resten av satsen: 'det gäller för just detta något att det inte är hela världen om det inte blir perfekt'. I (17b), där negationen föregår kvantifieraren, tolkas negationen som att den gäller för hela satsen, inklusive subjektet: 'det är inte hela världen om inget blir perfekt'.

Tyngdprincipen innebär att ett tungt led ofta placeras långt högerut i satsen (SAG, vol. 4, s. 26–27). Ett tungt led är ett led "som i sitt syntaktiska sammanhang är lång[t], betona[t] och/eller semantiskt komplex[t] och/eller uttrycker satsens rema" (SAG, vol. 1, s. 233–234). Att det att uttrycka rema är en del av SAG:s definition av vad ett tungt led är innebär att tyngdprincipen och temapprincipen överlappar. Postponering är ett exempel på ett fenomen relaterat till tyngdprincipen; det är normalt långa eller syntaktiskt komplexa led som placeras i en position längst högerut i satsen (SAG, vol. 3, s. 554).

- (18) det fanns hur som helst aldrig något motstånd hemma *mot hans planer på att bli konstnär* [DN27]

I (18) är en prepositionsfras innehållande en infinitivfras postponerad, det vill säga placerad efter adverbialen *hemma* trots att den egentligen utgör attribut till *något motstånd*.

Tydlighetsprincipen innebär att led gärna placeras på så vis att flertydighet undviks (SAG, vol. 4, s. 27). Satsen med ett postponerat attribut i (18) kan här på nytt få tjäna som exempel. Om den kursiverade prepositionsfrasen inte vore postponerad hade satsen lytt:

- (19) det fanns hur som helst aldrig något motstånd mot hans planer på att bli konstnär hemma [DN27]

I (19) kan *hemma* tolkas som ett adverbial i infinitivfrasen *att bli konstnär (hemma)*. När attributet postponeras, som i (18), är dock den tolkningen inte möjlig.

De fyra ovan presenterade principerna är generella; de kan påverka placeringen av olika slags led som har möjlighet att placeras på olika ställen i satsen. De av principerna som i SAG eller i andra grammatiska beskrivningar påstås inverka på VP-adverbialens placering i satsen diskuteras vidare i 2.2.4, tillsammans med andra faktorer som lyfts som inverkan på VP-adverbialens placering.

2.2.4 Variationen mellan medial och postverbal placering av VP-adverbial

Enligt SAG (vol. 3, s. 443; s. 488; s. 491) är den mest naturliga placeringen för de allra flesta VP-adverbial postverbal, även om i princip alla VP-adverbial, åtminstone de fria, också kan placeras medialt. Denna möjlighet till ledföljdsvariation i svenska har inte varit föremål för särskilt många studier. Ett undantag är licentiatavhandlingen *Placering av tids-, befintlighets-, riktnings- och sättsadverbialen i svenska och finska satser* (Rahkonen, 1974) i vilken författaren undersöker variationen mellan postverbal och medial placering av vissa typer av tids-, rums- och sättsadverbial i svenska (och finska). Rahkonens (1974) undersökning utgår från såväl belägg i en tidningskorpus som acceptabilitetstester utförda av cirka tio informanter. Främst intresserar han sig för vad som är grammatiskt respektive ogrammatiskt, för att med utgångspunkt i den generativa grammatikens teorier postulera en uppsättning flyttningstransformationer för adverbial samt en uppsättning begränsningar för dessa transformationer.

En annan empirisk studie, av betydligt senare datum, presenteras av Sangfelt (2022) i artikeln ”Talspråk, skriftspråk och grammatik. Om placeringen av adverbial i svenska”. Sangfelt (2022), som också utgår från den generativa grammatikens teorier, tar avstamp i en restriktion för placeringen av VP-adverbial i VO-språk föreslagen av bland annat Haider (2022). Enligt den föreslagna restriktionen ska adverbial, i VO-språk, inte kunna placeras medialt om huvudordet i dem följs av en efterställd bestämning (Haider, 2022).¹⁰ Adverbial som utgörs av prepositionsfraser, vilka ju per definition består av ett huvudord och en efterställd bestämning, ska då enligt restriktionen inte kunna stå medialt. Sangfelt (2022) utgår

¹⁰ Restriktionen, som Haider (2022) kallar *the Left-Left Constraint*, ska gälla inte bara för verbfraser utan även för ex. nominalfraser. Principen är att adjunkter i fraser som har sitt huvudord före eventuella komplement bara kan stå före frasens huvudord om de inte har några efterföljda bestämningar, dvs. att adjunktens huvudord måste stå sist i frasen som utgör adjunkten, i direktkontakt med frasen den adjungeras till (Haider, 2022).

från att adverbial i form av prepositionsfraser kan placeras medialt i svenska trots att svenska är ett VO-språk, men att det skulle kunna föreligga en skillnad mellan tal- och skriftspråk. Således undersöker han variationen mellan postverbal och medial placering av VP-adverbial utifrån sammanlagt 1 046 belägg i tal- och skriftspråksmaterial, och tar i undersökningen hänsyn till bland annat adverbialens frastyp.

I grammatikor och läroböcker presenteras möjligheten att placera VP-adverbial medialt i svenska ofta mycket summariskt. I *Svenska Akademiens språklära* (Hultman, 2003) står det till exempel kort och gott att "[v]issa övriga adverbial (tid, sätt rum ...) kan placeras på satsadverbialets plats" (s. 294). Liknande kortfattade beskrivningar av VP-adverbialens placeringsmöjligheter återfinns i andra kortare grammatikor som *Koncentrerad nusvensk formlära och syntax* (Stroh-Wollin, 1998, s. 49) och *Grammatik* (Dahl, 2003, s. 74).

I vissa beskrivningar av svensk ledföljd, däribland i SAG, beskrivs dock hur ett antal faktorer inverkar på VP-adverbials benägenhet till medial placering. Faktorerna samverkar och går in i varandra, men i det följande försöker jag att redogöra för dem så systematiskt som möjligt. Förutom från SAG och de två ovan nämnda empiriska undersökningarna som fokuserar just på variationen mellan medial och postverbal placering av VP-adverbial, Rahkonen (1974) och Sangfelt (2022), utgår redogörelsen från de faktorer som presenteras i *Svensk grammatik* (Thorell, 1973), *Meningsbyggnaden i talad svenska* (Jørgensen, 1976), *Verbfrasens struktur i svenskan* (Andersson, 1977), *Nusvensk grammatik* (Jørgensen & Svensson, 1987), *Grammatik från grunden* (Andersson, 1994), "Mittfälsadverbial – mycket mer än 'rörliga bestämningar'" (Sundman, 2005), *Svensk universitetsgrammatik för nybörjare* (Josefsson, 2009) och *Ordföljd, tempus, bestämdhet* (Ekerot, 2011). De olika verken tar upp olika faktorer; inget av dem nämner samtliga som presenteras i detta avsnitt. Avsnittet avslutas med en sammanfattning av samtliga faktorer i form av tabell 1.

En faktor som lyfts fram som inverkan på VP-adverbialens placeringsmöjligheter är huruvida de är bundna eller fria. Enligt SAG (vol. 3, s. 443; s. 491) kan bundna adverbial vanligen inte alls placeras medialt medan i princip alla fria adverbial kan det (se också Andersson, 1977, s. 499; Josefsson, 2009, s. 195; Jørgensen & Svensson, 1987, s. 147). Sangfelt (2022) kategoriserar adverbialen i sitt material som komplement eller adjunkter (se 2.1.3) och konstaterar att inga av komplementen är medialt placerade. Rahkonen (1974), som inte undersöker objektadverbial men vissa bundna tids-, rums- och sättsadverbial, drar slutsatsen att syntaktiskt obligatoriska tidsadverbial, sådana som utgör bestämningar till durativa verb som *dröja*, *räcka* eller *vara* som det kursiverade adverbialet i (20), aldrig kan placeras medialt (s. 63).

(20) *Professorn gillade inte de otaliga mötena, som ofta *i fyra timmar varade* (Rahkonen, 1974, s. 63)

Inte heller bundna sättsadverbial kan enligt Rahkonen (1974, s. 68) stå medialt. Däremot skriver Rahkonen (1974, s. 66) att det, under vissa förutsättningar, går att placera bundna rumsadverbial medialt, som i (21).

(21) Prästen hade *på bordet lagt* en stor, svart bok (Rahkonen, 1974, s. 66)

SAG (vol. 3, s. 444) framhåller också att det inte är kategoriskt att bundna adverbial inte placeras medialt; det är möjligt med medial placering om andra kriterier beträffande satsens egenskaper uppfylls. Vilka kriterier det rör sig om återkommer jag till.

Också för de fria adverbialen framhålls betydelskategorier som en faktor som påverkar benägenheten till medial placering. Enligt SAG (vol. 3, s. 491) placeras adverbial som anger tid eller kausalitet oftare medialt än adverbial som anger exempelvis rum (se också Josefsson, 2009, s. 195; Thorell, 1973, s. 299). Allra störst benägenhet har enligt SAG (vol. 3, s. 491) ”tidsadverbial som anger en eller fler icke-identifierbara tidpunkter”, som de kursiverade adverbialen i (22).

- (22) a. men Stephen King har *ofta råkat* ännu värre ut (SAG, vol. 3, s. 491)
b. Företag vill *fortfarande låna* pengar (SAG, vol. 3, s. 491)

Också Thorell (1973, s. 229) skriver att ”särskilt sådana [tidsadverbial] som har en mera allmän och obestämd innebörd” ofta står medialt.

Ännu en faktor som lyfts fram är adverbialens fras- eller satstyp. SAG (vol. 3, s. 491) framhåller att ”adverb- och adjektivfraser har större benägenhet till mittfälsplacering än prepositions- eller nominalfraser”. Rahkonen (1974) kommer i sin undersökning fram till att ettordiga adverbfraser oftare placeras medialt än prepositions- och nominalfraser. Adverbial som utgörs av bisatser undersöker han inte. Att enkla adverb är mer benägna än adverbial som utgörs av andra typer av fraser att placeras medialt förklarar han med att de är ”både semantiskt och fonologiskt sett lätta element” (Rahkonen, 1974, s. 138). Sangfelt (2022) tar också hänsyn till adverbialens fras- eller satstyp i sin undersökning. Han urskiljer tre kategorier: adverbial som utgörs av eller innehåller en bisats eller en infinitivfras (kallade *CP-bestämningar*, med förled efter engelskans *complementizer phrase*), adverbial som utgörs av

prepositionsfraser samt övriga adverbial (däribland adverb- och nominalfraser). Ettordiga adverbfraser utesluter han från undersökningen. Sangfelt (2022) finner inga mediala adverbial som utgörs av eller innehåller en bisats eller en infinitivfras varken i den delen av materialet som utgörs av talspråk eller i den delen som utgörs av skriftspråk (Sangfelt, 2022, s. 92–93). Han formulerar det som att ”resultatet lämnar öppet för diskussion om [...] CP-bestämningar överhuvudtaget förekommer medialt i svenska, oavsett materialets planeringsgrad” (Sangfelt, 2022, s. 95). Senare i artikeln återkommer han dock till frågan och skriver att han inte tror att mediala bisatsadverbial är ogrammatiska utan borde kunna påträffas i ett större material (s. 98). Vad gäller kategorierna prepositionsfraser respektive övriga finner han mediala adverbial i båda grupperna, men en något större andel i övrigt-gruppen än bland prepositionsfraserna (s. 94).

Ytterligare en egenskap som anges som en påverkande faktor är adverbialets längd. Som ovan nämnt utesluter Sangfelt (2022) ettordiga adverbfraser från sin undersökning eftersom han utgår från att det ”inte [är] kontroversiellt att anta att ettordiga adverbfraser kan föregå ett huvudverb i VO-språk” (s. 86). Jörgensen (1976, s. 114), Andersson (1977, s. 498–499) och Andersson (1998, s. 86) uppmärksammar också att korta adverbial lättare placeras medialt än längre adverbial. Andersson (1977, s. 498) skriver att mediala VP-adverbial ofta är ”fonologiskt lätta”. Han skriver också att vissa lätta adverbial bara kan placeras postverbalt om de kraftigt betonas och därmed får mer tyngd; de har snarare sin naturliga position medialt (s. 499). Längd hänger naturligtvis tätt samman med fras- eller satstyp eftersom till exempel en adverbfras kan vara ettordig medan en prepositionsfras eller en bisats inte kan det. Enligt Andersson (1977, s. 503) placeras ettordiga adverbfraser oftare medialt än adverbfraser med bestämningar, andra fraser och samordningar.

Förutom de faktorer som rör adverbialets egenskaper som presenteras ovan lyfts också faktorer som har att göra med hela satsen eller infinitivfrasen i vilken adverbialet ingår som inverkan på adverbialets möjlighet att placeras medialt. En sådan faktor kallar SAG (vol. 3, s. 492) för *balansfaktorn*. Balansfaktorn innebär att ett adverbial ogärna placeras medialt om slutfältet därmed blir väldigt kort, som i (23).

- (23) a. ?Erik har *varje dag* **deltagit** (SAG, vol. 3, s. 492)¹¹
b. ?Kalle blev *i Italien* **sjukare** (SAG, vol. 3, s. 492)

¹¹ Frågetecken markerar att en konstruktions grammatikalitet är tveksam.

I satserna i (23) står endast ett ord i slutfältet, i (23a) ett infinit verb och i (23b) ett predikativ. Också denna faktor undersöks av Sangfelt (2022). Undersökningen bekräftar att i satser med kortare slutfält är en mindre andel av adverbialen mediala än i satser med längre slutfält (Sangfelt, 2022, s. 94–95). Enligt SAG (vol. 3, s. 492) kan adverbial som enligt de faktorer som rör adverbialens egenskaper som presenteras ovan är benägna till medial placering stå medialt även om slutfältet är kort, som i (24).

- (24) a. Erik har *sällan* **deltagit** (SAG, vol. 3, s. 492)
b. Kalle blev *på eftermiddagen* **sjukare** (SAG, vol. 3, s. 492)

Främst gäller det ettordiga adverbfraser som anger obestämd tid, som i (24a), vilka enligt SAG (vol. 3, s. 192) ofta står medialt trots att endast ett infinit verb följer i slutfältet. Andra tidsadverbial, som i (24b), står kanske inte ofta medialt om slutfältet är kort, men obenägheten är mindre än för rumsadverbial som i (23b) (SAG, vol. 3, s. 192). Enligt SAG (vol. 3, s. 492) är det dock ”ofullständigt utrett” vad som krävs för att ett adverbial ska kunna placeras medialt när slutfältet därmed blir kort.

Balansfaktorn hänger tätt samman med en annan faktor, nämligen den som SAG (vol. 3, s. 492) kallar *den informationsstrukturella faktorn*. Den informationsstrukturella faktorn är relaterad till temaprintipen som i 2.2.2 presenteras som en generell princip för ledföljd. Kontentan är att ett adverbial hellre placeras medialt om det i slutfältet följer något mer tematiskt (SAG, vol. 3, s. 492).

- (25) a. ?Lasse ägde en ny Volvo och en fin husvagn men i söndags sålde han *i Göteborg* **husvagnen** (SAG, vol. 4, s. 492)
b. I söndags sålde han *i Göteborg* **en bra husvagn** (SAG, vol. 4, s. 492)

Objektet *husvagnen* i (25a) är mindre tematiskt än *en bra husvagn* i (25b), vilket gör medial placering av adverbialen *i Göteborg* mer tveksam. Andersson (1998, s. 86) skriver också att adverbial som ”uppbär ny information”, det vill säga själva utgör rema, vanligen står postverbalt. Också Ekerot (2011, s. 188–189) lyfter fram den informationsstrukturella faktorn. Han menar att när ett VP-adverbial placeras medialt innebär det entydigt att adverbialen inte är rema utan innehåller bakgrundsinformation (Ekerot, 2011, s. 188).

Andersson (1977, s. 499–502) diskuterar balansfaktorn och den informationsstrukturella faktorn som en faktor. Han menar att ett adverbial inte gärna placeras medialt om slutfältet

därmed blir ”för ’lätt’ syntaktiskt eller semantiskt sett” (Andersson, 1977, s. 503). För att ett adverbial ska placeras medialt krävs alltså att det finns ett led i slutfältet som är långt, syntaktiskt komplext och/eller rematiskt. Om ett sådant led finns i slutfältet kan även ett adverbial som enligt de faktorer som rör adverbialens egenskaper som presenteras ovan är obenäget till medial placering stå medialt. Detta diskuteras i SAG (vol. 3, s. 444) i anslutning till möjligheten att placera ett bundet adverbial medialt. För att det ska vara möjligt krävs enligt SAG (vol. 3, s. 444) att slutfältet innehåller ett någorlunda långt led som är minst lika bundet till verbet och som är mer rematiskt än adverbialen som placeras medialt. Rahkonen (1974, s. 66) diskuterar också vad som krävs för att ett bundet rumsadverbial ska kunna placeras i medialt.

- (26) a. Prästen hade *på bordet* **lagt** en stor svart bok (Rahkonen, 1974, s. 66)
b. Prästen hade haft en bibel i handen. *Han hade *på bordet* **lagt** boken (Rahkonen, 1974, s. 66)
c. *Han hade *på bordet* **lagt** den (Rahkonen, 1974, s. 66)
d. Prästen hade haft en bibel och ett krucifix i handen. Han hade *på bordet* **lagt** boken (men inte krucifixet) (Rahkonen, 1974, s. 66)

Samtliga satsen i (26) har i slutfältet ett objekt och därmed, utöver det bundna rumsadverbialen *på bordet*, ännu en verbbestämning som är bunden till verbet. Enligt Rahkonen (1974, s. 66) är medial placering av adverbialen möjlig om det i slutfältet finns ett betonat obestämt objekt som i (26a). Om objektet är en obetonad bestämd nominalfras eller ett obetonat pronomen som i (26b–c) är medial placering av adverbialen inte möjlig. Betonas däremot en bestämd nominalfras, som i (26d), blir medial placering av det bundna rumsadverbialen möjlig. Rahkonen (1974, s. 66) benämner det som rent fonologiska restriktioner, medan Andersson (1977, s. 500–504) diskuterar likartade exempel också i relation till informationsstruktur; objekten i (26a) och (26d) är mer rematiska än de i (26b–c).

Temaprintipen från 2.2.2 diskuteras ovan i relation till placeringen av VP-adverbial. Också tydlighetsprincipen från 2.2.2 är relevant att lyfta fram. Den uppmärksammas av bland annat Sundman (2005, s. 473) och Ekerot (2011, s. 189).

- (27) a. när fru Almborg *en vecka senare* nåddes av ryktet om adjunktens flyttning till Antibes (Ekerot, 2011, s. 189)
- b. när fru Almborg nåddes av ryktet om adjunktens flyttning till Antibes *en vecka senare* (Ekerot, 2011, s. 189)

Som Ekerot (2011, s. 189) poängterar tolkas bestämningen *en vecka senare* i (27b) gärna som attribut till *adjunktens flyttning*, det vill säga som tidpunkten för adjunktens flyttning. Genom medial placering, som i (27a), tolkas bestämningen i stället entydigt som tidpunkten för när fru Almborg nåddes av ryktet.

Andersson (1977, s. 502–503) tar slutligen upp en sista faktor som gäller satsens egenskaper. Han menar ska det vara lättare att placera ett VP-adverbial medialt i en bisats än i en huvudsats.

- (28) a. Pelle ägde en ko. [?]Han sålde *i fredags* djuret (Andersson, 1977, s. 501)
- b. Pelle ägde en ko. Visste du att han *i fredags* sålde djuret? (Andersson, 1977, s. 503)

Enligt Andersson (1977) är den mediala placeringen av *i fredags* i (28b) mer acceptabel än den i (28a), möjligen eftersom ”bisatser inte kräver ett så tungt satsslut, på grund av att de inte förväntas innehålla så viktig och väsentlig information” (s. 503). Att satstyp skulle korrelera med placeringen av VP-adverbial uppmärksammas, mig veterligen, inte av någon annan.

Slutligen ska jag kommentera frågan om stil eller planeringsgrad. Enligt SAG (vol. 3, s. 492) placeras i tal och informell skrift endast adverbial medialt som ”eljest har störst benägenhet att placeras där”. Det gäller då adverbfraser som anger en eller flera obestämda tidpunkter (SAG, vol. 3, s. 492). Medial placering av adverbial lyfts fram som ett skriftspråkligt fenomen också av Jörgensen (1976, s. 115), Hultman (2003, s. 294) och Ekerot (2011, s. 188). Sangfelts (2022, s. 90–92) undersökning visar också mycket riktigt att (flerordiga) adverbial mycket sällan placeras medialt i talspråk. I skriftspråksmaterial av olika planeringsgrad finner Sangfelt (2022, s. 90) att 6–13 procent av de flerordiga adverbialen som han undersöker är mediala, i talspråk bara 1 procent (motsvarade 5 av 354 belägg).

Ovan presenteras nio faktorer som i grammatikor, läroböcker och tidigare forskning lyfts fram som inverkan på placeringen av VP-adverbial. Faktorerna sammanfattas i tabell 1.

Tabell 1. Faktorer som har lyfts fram som inverkan på placeringen av VP-adverbial.

Nivå	Faktor	Inverkan
Adverbial	Bundenhet	Fria adverbial är mer benägna att placeras medialt än bundna adverbial
	Betydelsekategori	Tidsadverbial, framför allt sådana som anger en eller flera obestämda tidpunkter, är mer benägna att placeras medialt än ex. rumsadverbial
	Frastyp	Adverbial som utgörs av adverbfraser är mer benägna att placeras medialt än adverbial som utgörs av ex. prepositionsfraser eller bisatser
	Längd	Ettordiga adverbial är mer benägna att placeras medialt än flerordiga adverbial
Satsen eller infinitivfrasen	Satstyp	Adverbial är mer benägna att placeras medialt i bisatser än i huvudsatser
	Slutfältets längd	Adverbial är mer benägna att placeras medialt om slutfältet inte därmed blir kort
	Tydlighet	Adverbial är mer benägna att placeras medialt om tvetydighet därmed undviks
	Informationsstruktur	Adverbial är mer benägna att placeras medialt om ett mer tematiskt led än adverbialen är placerat i slutfältet
Kontexten	Stil/planeringsgrad	Adverbial är mer benägna att placeras medialt i formellt skriftspråk än i ledigt skriftspråk och talspråk

Av de nio faktorerna i tabell 1 är sju i fokus för min undersökning. Tre av fyra av faktorerna som gäller adverbialens egenskaper undersöks: betydelsekategori, frastyp och längd. Bundenhet undersöks inte, trots att det påvisas vara av relevans av både Rahkonen (1974) och Sangfelt (2022). Huvudanledningen är att det, som diskuterat i 2.1.3, är svårt att dra en absolut gräns mellan bundna och fria bestämningar. Tvärtom kan man i stället tolka bundenhet som en flytande skala, som hänger tätt samman med betydelsekategori (vilket är en faktor som jag undersöker). Samtliga faktorer som gäller egenskaper knutna till satsen eller infinitivfrasen i sin helhet undersöks: satstyp, slutfältets längd, tydlighet och informationsstruktur. Slutligen är stilfaktorn inte föremål för min undersökning. Mitt material utgörs endast av skriftspråk eftersom Sangfelts (2022) undersökning visar att mediala adverbial knappt förekommer i talspråk.

3 Material och metod

För att undersöka placeringen av VP-adverbial har jag valt att utgå från ett autentiskt nutida material bestående av dagstidningstext, vilket presenteras i 3.1. Ur materialet har samtliga VP-adverbial excerperats och undersökts, utifrån metoden som presenteras i 3.2.

3.1 Material

Materialet som ligger till grund för undersökningen utgörs av cirka 20 300 ord dagstidningstext. Att språket i dagstidningar ligger till grund för undersökningen, liksom många språkvetenskapliga undersökningar tidigare, beror på att det, genom att nå ut till stora delar av den svenska befolkningen, kan antas utgöra ett slags norm eller normalmönster för korrekt och vårdat språk (Svenska språknämnden, 2005, s. 30).

Jag har valt att för denna undersökning samla in ett eget material. En annan möjlighet hade varit att utgå från en redan existerande annoterad korpus. I språkbankens konkordansverktyg *Korp* (Borin et al., 2012) tillhandahålls exempelvis flera ordklasstaggade dagstidningskorpor i vilka det går att söka på strängar av ord eller ordklasser. Beijer (2005) presenterar en studie av mediala adverbial i en ordklasstaggad korpus som genomfördes genom att söka efter finit verb följt av adverb följt av infinit verb. Studien begränsades dock därav till att omfatta mediala adverbial bestående av ettordiga adverbfraser i satser med delat predikat. Eftersom min undersökning inbegriper adverbial som står i olika positioner och som utgörs av fraser och satser av olika typer skulle en söksträng bestående av ord eller ordklasser inte ha varit ett passande förfaringssätt. Om det hade funnits en tillgänglig korpus annoterad med satsled i stället för ordklasser hade det emellertid kunnat vara ett lämpligt alternativ till att samla in och annotera ett eget material. Någon sådan som omfattar modern svensk dagstidningstext känner jag dock inte till. Således har jag valt att själv samla in och annotera mitt material.

Materialet utgörs av texter hämtade ur tryckversionen av *Dagens Nyheter* den 16 januari 2023. Jag har valt att utgå från en dags utgåva av en dagstidning eftersom det har gett mig ett relativt varierat material fördelat på olika subgenrer till dagstidningstext (nyhetsartiklar, reportage, debattartiklar, kåserier etcetera) och olika textförfattare. Att just *Dagens Nyheter* har valts ut beror på att det är Sveriges största morgontidning (Kantar Sifo, 2023).

Materialet samlades in med hjälp av *Mediearkivet*, en databas med nordiska tidningsartiklar (Retriever, 2023). De 41 texter, från *Dagens Nyheter* den 16 januari 2023, som omfattar minst 100 ord samlades in. Texter med under 100 ord uteslöts för att undvika mycket kortfattade notiser. Ur texterna uteslöts dessutom rubriker, underrubriker, bildtexter och punktlistor då de ofta innehåller upprepningar från brödtexten och/eller inte består av fullständiga meningar.

Sammanfattningsvis utgörs materialet av cirka 20 300 ord dagstidningstext fördelade på 41 texter från olika subgenrer av dagstidningstext och av olika textförfattare. För en fullständig förteckning över de unika texternas titlar och antal ord, se bilagan till uppsatsen.

3.2 Metod

Med hjälp av verktyget *UAM Corpus Tool* (O'Donnell, 2022) har samtliga VP-adverbial i materialet excerperats och kategoriserats efter position. Excerperingen beskrivs i 3.2.1. Därefter beskrivs i 3.2.2 hur adverbialen har kategoriserats utifrån position. I 3.2.3 beskrivs de övriga variablerna som adverbialen har kategoriserats efter för att undersöka hur adverbialens betydelsekategori, frastyp och längd samt satsens typ och slutfälts längd korrelerar med adverbialens placering. I 3.2.4 beskrivs slutligen den mindre undersökningen av faktorerna tydlighet och informationsstruktur.

3.2.1 Excerpering av VP-adverbial

Samtliga VP-adverbial i huvudsatser, bisatser och infinitivfraser i materialet har excerperats. Som VP-adverbial räknas de verbbestämningar som inte är verbpartiklar, objekt, egentliga subjekt eller predikativ. Satsadverbial, sådana adverbial som bestämmer hela satsen, har inte excerperats. De två testerna som presenteras i 2.1.2, överordningstestet och utbrytningstestet, har använts för att skilja satsadverbial från VP-adverbial i fall där oklarhet föreligger. Som satsadverbial, och därmed uteslutna ur undersökningen, har då adverbial som svarar positivt på överordningstestet men negativt på utbrytningstestet räknats.

I vissa satser går det inte att avgöra om ett led är ett VP-adverbial eller en bestämning i en nominalfras. Prepositionsfrasen *i USA:s kulturkrig* i (1) kan analyseras både som VP-

adverbial och som attribut till *dynamiken* (och således som en del av nominalfrasen som utgör infinitivfrasens objekt).

(1) Den [...] har under tio år arbetat för att förändra dynamiken i *USA:s kulturkrig* [DN1]

Om jag har uppfattat en attributiv tolkning som minst lika trolig som en adverbial har exemplet uteslutits. Prepositionsfrasen i (1) ingår således inte i undersökningen.

Ur materialet har sammanlagt 1 933 VP-adverbial excerperats.

3.2.2 Kategorisering efter variabeln adverbialets position

Samtliga 1 933 VP-adverbial i materialet har kategoriserats efter variabeln adverbialets position. Undersökningen inriktar sig på mediala och postverbala adverbial, men i ett första skede excerperades också adverbial med tvetydig placering, adverbial i fundamentet och adverbial placerade mellan satsens typplats och subjekt.

Positionskategoriseringen utgår från Josefssons (2009) satsschema, som presenterat i figur 4 i 2.2.1. Medial position för adverbial förstås i undersökningen som före satsschemats V-position (i vilken infinita verb och verbpartiklar uppträder i huvudsatser och både finita och infinita verb samt verbpartiklar i bisatser) men efter satsschemats typplats (på vilken finita verb uppträder i huvudsatser och subjunktioner i bisatser). Postverbal position för adverbial förstås som efter satsschemats V-position och objektsposition (N2). I (2) ges exempel på mediala och postverbala adverbial i materialet.

- (2) a. sträckan ska *om det blir av* **lanseras** *någon gång i månadsskiftet januari/februari* [DN8]
b. där han *återkommande* **har undervisat** *på universitet och konstskolor* [DN27]
c. att *med jämna mellanrum* **behöva söka** *förnyelse* [DN3]

I huvudsatsen i (2a) finns ett medialt och ett postverbalt adverbial, åtskilda av ett infinit verb i V-positionen. I bisatsen i (2b) finns också ett medialt och ett postverbalt adverbial, här åtskilda av ett finit och ett infinit verb i V-positionen. I (2c) ges en infinitivfras med ett medialt adverbial. Infinitivfraser kan beskrivas med ett liknande positionsschema som satser,

men utan fundament och subjektspostition (se 2.2.1). Att adverbialen i (2c) föregår de infinita verben i V-positionen gör att de klassas som mediala i undersökningen.

I bisatser och infinitivfraser står samtliga verb i V-positionen och således finns alltid en markör för om adverbial är mediala eller postverbala. I huvudsatser med enkelt predikat, det vill säga endast finit verb och inget infinit verb och ingen verbpartikel, kan V-positionen inte användas som markör. I undersökningen använder jag även objekt och predikativ som markör då dessa har sin position, N2, efter V-positionen men före postverbala adverbial. I (3) ges exempel på huvudsatser i materialet i vilka objekt (3a) respektive predikativ (3b) används som markör för om adverbialen är mediala eller postverbala.

- (3) a. Hilda träffade *i 35 års ålder* **sin kärlek Johan** [DN18]
b. Programmet blev **hett omdebatterat** *i våras* [DN4]

Objekt bestående av anaforiska pronomen har inte använts som markör eftersom de genom objektsskifte kan placeras längre vänsterut i satsen än i N2 (se 2.2.3). Inte heller sats- eller infinitivfrasformade objekt har använts som markör eftersom de ofta postponeras till en position längre högerut i satsen än N2 (se 2.2.3).

Adverbial i huvudsatser som saknar markör i form av verb eller verbpartikel i V eller objekt eller predikativ i N2, som (4) nedan, har kategoriserats som tvetydiga beträffande position.

- (4) Han vann *med sin superhäst King Edward* [DN13]

Förutom adverbial som är mediala, postverbala eller tvetydiga beträffande position förekommer i materialet även adverbial i fundamentet (5a) och adverbial placerade mellan satsens typplats och subjekt (5b).

- (5) a. *Ett och ett halvt år senare* skriver han vacker handskrift [DN24]
b. Egentligen har väl *alltid* Messiah Hallbergs stand up handlat om existensen [DN3]

Att i princip vilka led som helst kan placeras i fundamentet diskuteras i 2.2.3. Också möjligheten att placera adverbial mellan satsens typplats och subjekt presenteras i 2.2.3. Positionen är inte ovanlig för satsadverbial, men i detta arbete, i vilket endast VP-adverbial

har excerperats ur materialet, är tidsadverbial i (5b) det enda som har kategoriserats som placerat i den positionen.

Hur samtliga VP-adverbial i materialet fördelar sig beträffande position redovisas i 4.1.

3.2.3 Kategorisering efter övriga variabler

Samtliga mediala och postverbala adverbial i materialet har kategoriserats efter fem variabler för att undersöka hur adverbialens placering korrelerar med adverbialens betydelsekategori, frastyp och längd samt satsens typ och slutfälts längd.

Variabeln betydelsekategori har fem värden: tidsadverbial (6a), sättsadverbial (6b), rumsadverbial (6c), omständighetsadverbial (6d) och objektadverbial (6e).

- (6) a. Regeringen vill *för närvarande* inte **kommentera** händelsen [DN21]
- b. Sedan köpet av Twitter har Musk [...] **krigat frenetiskt** mot ”wokeness” [DN1]
- c. att **installera** ett spa *i skrytvillan* [DN22]
- d. att storleken förstås **har** betydelse *om man ska vara lyckosam i defensiven* [DN19]
- e. att [...] **lyssna på** *Charlie Kirk* [DN1]

Indelning utgår från den traditionella TSRO-indelningen av VP-adverbial (se 2.1.4) plus objektadverbial. Som tidsadverbial kategoriserades adverbial som anger aktionens tid, till exempel när den inträffar, hur länge den pågår, hur många gånger den upprepas eller hur ofta den upprepas. Som sättsadverbial kategoriserades alla adverbial som ingår i det SAG (vol. 3, s. 495) benämner som aktionsbeskrivande adverbial, det vill säga adverbial som anger sätt, medel, grad, mått, följeslagare, ersättning eller beledsagande omständighet. Som rumsadverbial kategoriserades adverbial som anger till exempel aktionens befintlighet eller riktning. Som omständighetsadverbial kategoriserades adverbial som anger en övrig omständighet, till exempel kausalitet, jämförelse eller avseende, samt agentadverbial. Som objektadverbial kategoriserades slutligen adverbial som betecknar aktanter som annars ofta uttrycks med objekt. Naturligtvis hade en mer fingradig indelning efter betydelse varit möjlig, samtidigt som gränserna mellan betydelsekategorierna också är vag (se 2.1.4).

Variabeln frastyp har åtta värden: adverbfras (7a), prepositionsfras (7b), strandad preposition (7c), nominalfras (7d), subjunktionsfras (7e), infinitivfras (7f), bisats (7g) och samordnade adverbial (7h).

- (7) a. Arizona var *länge* **ett konservativt fäste** [DN1]
 b. Mina största framgångar har faktiskt **varit i USA** [DN27]
 c. Två varningsord från John Deans bok ”Worse than Watergate” kommer jag att **tänka på** [DN39]
 d. Då har han *flera gånger* **hotats** med vapen [DN17]
 e. om han **bryter ihop som en barnunge** av att fixa något [DN31]
 f. att sådana inte **fanns att köpa** [DN31]
 g. Han [...] får **stående ovationer** *när han avslutar sitt tal* [DN1]
 h. om socialtjänsten **gick in tidigare och tydligare** i de familjer som är i riskzonen [DN17]

I 2.1.4 presenteras vilka frastyper SAG anser ett adverbial kunna utgöras av. Min indelning skiljer sig på fyra punkter från SAG:s indelning. För det första klassas, som nämnt i 2.1.4, de adverbial som SAG anser utgöras av adjektiv- eller participfraser här som att de utgörs av adverbfraser. För det andra har strandade prepositioner sorterats ut som en egen kategori, frånskild de övriga prepositionsfraserna. I (7c) står endast prepositionen *på* postverbalt medan rektionen står i fundamentet. Här har *på* klassats som strandad preposition och undersökts utifrån huruvida den som sådan är föremål för variation mellan postverbal och medial placering. För det tredje förekommer samordnade adverbial som en egen kategori i min indelning. I (7h) förekommer två adverbial, *tidigare* och *tydligare*, som samordnas med *och*. I det här fallet rör det sig om två samordnade adverbfraser, men det går också att samordna adverbial av olika frastyper (ex. *allt snabbare och utan minsta tvekan*). För att kunna undersöka variation i placering har jag klassat två samordnade adverbial som ett belägg. I (7h) är *tidigare och tydligare* postverbalt placerat. Den alternativa placeringen, den mediala, går inte att tänka sig för ettdera adverbial utan att samordningen bryts och *och* tas bort. Således är det att hela den samordnade konstruktionen skulle kunna vara medialt placerad som är alternativet jag undersöker. För det fjärde saknas så kallade flerledade fraser, som ingår i SAG:s indelning, i min indelning, av den enkla anledningen att inga adverbial som utgörs av flerledade fraser har noterats i materialet.

I (7f–g) exemplifieras infinitivfras- och bisatsformade adverbial. Det förekommer också i materialet att frasformade adverbial innehåller en bisats (8a) eller infinitivfras (8b).

- (8) a. att ännu en gång **fundera över hur vi hanterar djur i Sverige** [DN21]
 b. när vården **fokuserar på att komma ikapp och korta köerna** [DN2]

Adverbialen i (8) utgörs båda av prepositionsfraser. Som rektion i prepositionsfraserna fungerar en bisats respektive en infinitivfras. Båda är kategoriserade som prepositionsfraser, men med tillägget att de också innehåller en sats eller en infinitivfras.

Variabeln längd har tre värden: ett ord (9a), två ord (9b) och tre eller fler ord (9c–d).

- (9) a. Tre anmälningar håller *fortfarande* **på** att utredas [DN16]
b. vi blev *med tiden* **rätt kunniga** [DN18]
c. att han **såg** flygplanet *från sitt tak* [DN34]
d. att **vinna** kulturkriget *genom fler appar som finansieras av Peter Thiel* [DN1]

Jag har alltså operationaliserat längd utifrån antal ord. Att just ett ord är lika med kort och flera ord är lika med långt är naturligtvis inte självklart. Jag hade kunnat utgå från ett fonologiskt kriterium i stället och klassificera adverbialen utifrån antal stavelser. Då hade adverbialen i (9b–c) klassats som längre än adverbialen i (9a); *med tiden* och *från sitt tak* har båda tre stavelser medan *fortfarande* har fyra. Antal betonade stavelser hade också kunnat vara ett sätt att operationalisera längd, men eftersom mitt material är textbaserat vore det ett vanskligt förfaringssätt. Sättet som jag har undersökt längd på hänger mer samman med syntaktisk komplexitet. Flerordiga adverbial har en inre syntaktisk struktur; *med tiden* består av en preposition och en rektion (som består av en ettordig nominalfras) och *från sitt tak* består av en preposition och en rektion (som består av en tvåordig nominalfras: huvudordet *tak* och det framförställda attributet *sitt*). Adverbialen *fortfarande* består endast av ett huvudord. Gränsen mellan ett- och flerordsadverbial kan dock vara vag. Vissa flerledade uttryck kan skrivas både isär och ihop (ex. *i stället/istället, i kapp/ikapp, i dag/idag*). Jag utgår i min kategorisering från grafiska ord. Det innebär att *idag* i (10a) har kategoriserats som ettordigt medan *i dag* i (10b) har kategoriserats som tvåordigt.

- (10) a. Jag är jättenöjd med det jag **gör** *idag* [DN11]
b. eftersom reality-tv *i dag* **är** ett etablerat format [DN4]

Variabeln satstyp har tre värden: huvudsats (11a), bisats (11b) och infinitivfras (11c).

- (11) a. De rödgröna politikerna vill **hänvisa** all flygtrafik *till Arlanda* [DN41]
b. hur vi **hanterar** djur *i Sverige* [DN21]
c. att *i smyg* **rita** de mest fantasifulla teckningar [DN18]

Precis som det ibland är tvetydigt om ett led i slutfältet är adverbial eller attribut (se 3.2.1) kan det också, som i (12), vara tvetydigt om ett adverbial i slutfältet utgör en bestämning i en över- eller underordnad sats eller infinitivfras.

(12) att [de] inte har råd att bryta upp från hemmet *när de faktiskt vill* [DN14]

Den adverbiella bisatsen *när de faktiskt vill* i (12) kan analyseras som ett led i en bisats eller i en infinitivfras underordnad bisatsen. Som nämnt i 3.2.1 har jag i de fall där det är tvetydigt om ett satsled är VP-adverbial eller bestämning i exempelvis en nominalfras valt den senare tolkningen (och därför uteslutit exemplet ur undersökningen). Enligt samma princip har jag om jag har uppfattat en tolkning av adverbialen som ett led i en underordnad sats eller infinitivfras som minst lika trolig som en tolkning av adverbialen som ett led i en överordnad sats eller infinitivfras valt den förstnämnda tolkningen. Adverbialen i (12) har således kategoriserats som att den ingår i en infinitivfras.

Variabeln slutfältets längd har tre värden: ett ord (13a), två ord (13b) och tre eller fler ord (13c). Återigen utgår jag alltså från antal ord i stället för andra tänkbara sätt att undersöka längd. När antalet ord i slutfältet har beräknats har jag bortsett från själva adverbialen som studeras även om det står i slutfältet, eftersom det är hur långt slutfältet skulle vara om adverbialen placerades medialt som är relevant i sammanhanget. I (13a) står endast objektet *ljuset* i slutfältet och slutfältet har därför klassats som ettordigt. I (13b) står verbet *köpte*, objektet *Twitter* och själva adverbialen *förra året* i slutfältet. Slutfältet har klassats som tvåordigt eftersom jag har bortsett från adverbialen. I (13c) står åtta ord i slutfältet, *kan komma att fasa ut schimpanser från djurparken*, och slutfältet har därför klassats som att det består av tre eller fler ord.

- (13) a. ekonomerna skymtar *redan ljuset* [DN6]
b. Sedan Musk **köpte** Twitter *förra året* [DN1]
c. att de *på sikt kan* komma att fasa ut schimpanser från djurparken [DN21]

Att jag har bortsett från själva adverbialen som studeras när jag har bestämt slutfältets längd innebär att två adverbial som står i samma sats, som i (14), kan ha kategoriserats olika.

(14) som *numera finns på The Flint institute of arts utanför Detroit* [DN27]

Relativsatsen i (14) innehåller två adverbial, ett medialt och ett postverbalt. Det mediala, *numera*, har kategoriserats som ett led i en sats med tre eller fler ord i slutfältet; verbet och det åttaordiga postverbala adverbialet står i slutfältet. Det postverbala adverbialet, *på The Flint institute of arts utanför Detroit*, har däremot kategoriserats som ett led i en sats med ett ord i slutfältet; adverbialet självt borträknat står endast verbet i slutfältet.

I tabell 2 sammanfattas alla undersökta variabler och deras värden.

Tabell 2. Undersökta variabler och deras värden.

Nivå	Variabel	Värde
Adverbialet	Betydelsekategori	Tidsadverbial
		Sättsadverbial
		Rumsadverbial
		Omständighetsadverbial
		Objektadverbial
	Frastyp	Adverbfras
		Prepositionsfras
		Strandad preposition
		Nominalfras
		Subjunktionsfras
Längd	Infinitivfras	
	Bisats	
	Samordnade adverbial	
Satsen eller infinitivfrasen	Satstyp	1 ord
		2 ord
		3 eller fler ord
Satsen eller infinitivfrasen	Satstyp	Huvudsats
		Bisats
		Infinitivfras
Satsen eller infinitivfrasen	Slutfältets längd	1 ord
		2 ord
		3 eller fler ord

3.2.4 Undersökning av faktorerna tydlighet och informationsstruktur

Fem av de sju faktorerna som är föremål för undersökningen undersöktes genom att kategorisera samtliga postverbala och mediala adverbial i materialet efter olika variabler, som

beskrivet i 3.2.3. Faktorerna tydlighet och informationsstruktur undersöktes inte i samma omfattning. Endast 33 VP-adverbial undersöktes. Det rör sig om de mediala adverbial i materialet som står i deklarativa huvudsatser och som inte sett till de andra undersökta variablerna är benägna att placeras medialt (se 4.2). Inga postverbala adverbial har undersökts, vilket i kombination med att så pass få belägg har undersökts innebär att resultaten inte går att generalisera.

Tydlighet har undersökts genom att studera om flertydighet uppstår om de 33 mediala adverbialen i stället placeras postverbalt. Jag har undersökt huruvida adverbialen, postverbalt placerade, kan tolkas som bestämmingar i en underordnad sats eller fras. Tillvägagångssättet exemplifieras i resultatframställningen i 4.4.1.

Informationsstruktur har undersökts genom att analysera de 33 beläggen utifrån begreppen *tema*, *rema* och *bakgrund*. Jag följer Andréassons (2007) definitioner så som de presenteras i 2.2.3, det vill säga att *tema* definieras som ”led som finns med i ett påstående för att koppla remat till något som talaren räknar med är uppe till diskussion”, *rema* som ”den information i ett påstående som en skribent/talare avser att utöka en läsare/lyssnares kunskap med” och *bakgrund* som ”led som finns med för att koppla propositionen till t.ex. ett tidsligt eller rumsligt sammanhang” (s. 95). Definitionerna är kopplade till påståenden, som vanligen har informationsöverföring som syfte, varför endast deklarativa huvudsatser, som ovan nämnt, är föremål för undersökningen. Att avgöra den informativa statusen hos satsens olika led kräver personliga bedömningar. I resultatframställningen i 4.4.2 redovisar jag genom exempel hur jag har arbetat.

4 Resultat

I det följande presenteras resultatet av undersökningen. I 4.1 presenteras hur samtliga 1 933 excerperade VP-adverbial fördelar sig i fråga om position. I 4.2 visar jag vilka variabler som ger ett kategoriskt utslag, det vill säga vilken typ av adverbial som aldrig placeras medialt i materialet. I 4.3 presenterar jag vidare de variabelvärden som innehåller såväl mediala som postverbala adverbial och visar på hur olika variabler korrelerar med adverbialens placering. I 4.4 presenterar jag slutligen undersökningen av faktorerna tydlighet och informationsstruktur.

4.1 VP-adverbialens position

Som nämndes i 3.2.1 har sammanlagt 1 933 VP-adverbial identifierats i materialet. Hur samtliga adverbial fördelar sig i fråga om position redovisas i tabell 3.

Tabell 3. Positions fördelning för samtliga VP-adverbial i materialet.

Position	Antal	Andel i procent
Medial	215	11,1
Postverbal	1 028	53,2
Tvetydig	342	17,7
I fundamentet	347	18,0
Mellan typplats och subjekt	1	0,1
Totalt	1 933	100

Av tabell 3 framgår att den vanligaste positionen för VP-adverbial i materialet är den postverbala. VP-adverbial förekommer också medialt, i fundamentet samt, i ett enda fall, mellan typplats och subjekt. Knappt en femtedel av adverbialen har därutöver kategoriserats som tvetydiga beträffande position eftersom det i satsen saknas infinit verb, verbpartikel, objekt eller predikativ som kan markera gränsen mellan den mediala och den postverbala adverbialpositionen.

Eftersom variationen mellan medial och postverbal position är i fokus för denna undersökning redovisas hur endast mediala och postverbala adverbial fördelar sig i fråga om position i tabell 4.

Tabell 4. Positions fördelning för mediala och postverbala VP-adverbial i materialet.

Position	Antal	Andel i procent
Medial	215	17,5
Postverbal	1 014	82,5
Totalt	1 229	100

Anm. Adverbial som på grund av samordning i satsen inte kan placeras annat än postverbalt uteslutna.

En liten grupp adverbial som ingår bland de postverbala adverbialen i tabell 3 utesluts ur tabell 4. Det gäller 14 adverbial som på grund av samordning i satsen inte kan placeras annat än postverbalt.

- (1) Han är orolig för att en privat ägare **ska** driva upp priserna *för Berlinborna* och fokusera mer på *kortsiktig, ekonomisk vinst än på klimatomställningen* [DN28]

I (1) har två led i en bisats, *driva upp priserna för Berlinborna* och *fokusera mer på kortsiktig, ekonomisk vinst än på klimatomställningen*, samordnats med konjunktionen *och*. Den mediala adverbialplaceringen i bisatsen är mellan subjektet *en privat ägare* och det finita verbet *ska*, det vill säga innan de båda samordnade leden. Adverbialet *för Berlinborna* i det första samordnade ledet kan inte placeras medialt eftersom det då skulle tolkas som en omständighet som gällde för båda de samordnade leden, inte bara det första. Adverbial som på grund av samordning i satsen inte kan placeras annat än postverbalt är uteslutna från den fortsatta resultatframställningen.

Som framgår av tabell 4 fördelar sig de 1 229 för undersökningen relevanta mediala och postverbala adverbialen i materialet på 215 mediala och 1 014 postverbala. Knappt en femtedel, 17,5 procent, är alltså mediala medan drygt fyra femtedelar, 82,5 procent, är postverbala.

4.2 Kategoriska utslag

Bland de fem undersökta variablerna finns sammanlagt tre värden för vilka inga mediala VP-adverbial har belagts i materialet. Inga objektadverbial placeras medialt. Inte heller några adverbial som har kategoriserats som infinitivfraser eller strandade prepositioner placeras medialt. Att det inte finns några mediala adverbial för dessa tre variabelvärden framgår av tabell 5, i vilken jag redovisar andelen mediala adverbial efter variablerna adverbialets

betydelsekategori och adverbialets fras- eller satstyp. Alla värden inom respektive variabel där det finns både mediala och postverbala adverbial slås i tabellen samman till ”övrig”.

Tabell 5. Variabelvärden där mediala adverbial saknas samt andel mediala adverbial för variabelernas övriga värden.

Variabel	Värde	Andel mediala	Andel mediala i procent
Adverbialets betydelsekategori	Objektadverbial	0/277	0
	Övrig	215/952	22,6
Adverbialets frastyp	Infinitivfras	0/3	0
	Strandad preposition	0/40	0
	Övrig	215/1 186	18,1
Totalt i materialet		215/1 229	17,5

Sammanlagt finns 277 objektadverbial i materialet. Inga är mediala. Av de 3 adverbial som utgörs av en infinitivfras är heller inga mediala. Detsamma gäller de 40 strandade prepositionerna. De två sistnämnda kategorierna överlappar dock till stor del med kategorin objektadverbial. De 3 adverbialen som utgörs av infinitivfraser är samtliga objektadverbial och av de 40 strandade prepositionerna är 33 objektadverbial.

De objektadverbial som inte har klassats som infinitivfraser eller strandade prepositioner har samtliga klassats som prepositionsfraser. I (2) ges exempel på objektadverbial i materialet.

- (2) a. hennes framgångar på nätet har också **lett till** ”samarbeten med företag som *Sephora, Adlibris och Lyko*” [DN14]
 b. även om det **handlar om världens roligaste människa** [DN4]
 c. att **bryta mot normerna** [DN1]

De 3 beläggen som utgörs av infinitivfraser presenteras i (3).

- (3) a. Ibland kommer jag **på** mig själv *att sakna den gamla skolans politiker* [DN10]
 b. att sådana inte **fanns att köpa** [DN31]
 c. som **går med att filmas dygnet runt i** ”Big brother”, *visa sig nakna i* ”Naked attraction” *eller sätta sin stolthet på prov i dejtingsåpor* [DN4]

Huruvida de kursiverade fraserna i (3a–c) verkligen är adverbial går att ifrågasätta. Jag har i min klassificering utgått från hur SAG beskriver infinitivfrasadverbial (se 2.1.4). Infinitiv-

fraserna i (3a–c) kan föregås av en preposition. Infinitivfrasen i (3a) kan optionellt föregås av *med* och den i (3b) kan möjligen föregås av *till*. Infinitivfrasen i (3c) kan föregås av *på*. Enligt min språkkänsla måste den till och med föregås av *på*; jag anser (3c) vara ogrammatisk. Det är dock möjligt att det finns andra svensktalande som anser konstruktionen i (3c) vara grammatisk. Ytterligare ett tecken på att infinitivfraserna i (3) är adverbial är att de inte kan ersättas av *detta*, vilket enligt SAG (vol. 3, s. 440) alltid är möjligt när infinitivfraser är objekt. Sammantaget spelar det dock inte någon större roll för min undersökning om ovanstående infinitivfraser är adverbial eller inte eftersom det rör sig om maximalt 3 belägg varav inga är mediala.

I (4) ges vidare exempel på strandade prepositioner i materialet.

- (4) a. Två varningsord från John Deans bok ”Worse than Watergate” kommer jag att **tänka på** [DN39]
- b. Det är en destination vi inte **kör till** i dag [DN8]
- c. eftersom det inte finns något att **hjälpa med** [DN4]

De flesta strandade prepositioner i materialet är som ovan nämnt objektadverbial, som i (4a). Det finns dock också 6 som är rumsadverbial, se (4b), och 1 som är ett sättsadverbial, se (4c). Att det endast finns 40 strandade prepositioner i materialet gör att det knappast går att dra någon definitiv slutsats om deras placeringsmöjligheter, men det förefaller ändå vara så att de inte placeras medialt.

Utöver dessa tre variabelvärden finns det fler värden för vilka medial placering är ytterst ovanlig, men eftersom utslagen inte är kategoriska återkommer jag till dessa i 4.3.

4.3 Icke-kategoriska utslag

I föregående avsnitt visade jag att objektadverbial samt adverbial som utgörs av infinitivfraser eller strandade prepositioner aldrig placeras medialt i materialet. I detta avsnitt är det nu dags att beakta de variabelvärden där både medial och postverbal placering förekommer. I 4.3.1 presenteras de variabler som rör egenskaper hos adverbialen och i 4.3.2 de variabler som rör egenskaper hos satsen eller infinitivfrasen i vilken adverbialen ingår.

4.3.1 Variabler som rör egenskaper hos adverbialen

Tre variabler som rör egenskaper hos adverbialen har undersökts: betydelsekategori, frästyp och längd. Som presenterat i 2.2.4 har det framhållits att tidsadverbial oftare placeras medialt än exempelvis rumsadverbial, att adverbial som utgörs av adverbfraser oftare placeras medialt än adverbial som utgörs av exempelvis prepositionsfraser eller bisatser samt att ettordiga adverbial oftare placeras medialt än flerordiga adverbial.

I tabell 6 visar jag hur vanligt medial placering är i materialet givet adverbialens betydelsekategori. De typer av adverbial som enligt tabell 5 i 4.2 kategoriskt aldrig placeras medialt är uteslutna från den fortsatta resultatredovisningen. Det innebär att de 277 objektadverbialen samt de 7 strandade prepositionerna som inte är objektadverbial i det följande inte inbegrips. Till grund för den fortsatta framställning ligger alltså, när de ovannämnda 284 adverbialen utesluts, 945 adverbial.

Tabell 6. Andel mediala adverbial för värdena inom variabeln adverbialens betydelsekategori.

Variabel	Värde	Andel mediala	Andel mediala i procent
Adverbialens betydelsekategori	Tidsadverbial	172/376	45,7
	Sättsadverbial	34/151	22,5
	Rumsadverbial	2/276	0,7
	Omständighetsadverbial	7/142	4,9
Totalt i materialet		215/945	22,8

Anm. Adverbial klassificerade med värden för vilka inga mediala VP-adverbial belagts i materialet uteslutna.

Som framgår av tabell 6 finns det ett samband mellan betydelsekategori och placering. Tidsadverbialen är mediala i 45,7 procent av möjliga fall, sättsadverbialen i 22,5 procent, omständighetsadverbialen i 4,9 procent och rumsadverbialen endast i 0,7 procent. Tidsadverbialen är alltså mer benägna än andra adverbial att placeras medialt. Även bland tidsadverbialen är dock postverbal placering fortfarande något vanligare än medial: 54,3 procent jämfört med 45,7. I (5a–b) ges exempel på postverbala tidsadverbial i materialet och i (5c–d) på mediala.

- (5) a. högbelånade bostadsägare blev **överbelånade** över natten [DN40]
b. att jag **är** mer erfaren *nu* [DN33]
c. Då har han *flera gånger* **hotats** med vapen [DN17]
d. där han *ofta* **blir** sittande [DN2]

Endast 2 av 276 rumsadverbial, inte ens 1 procent, är mediala. Det är dock fortfarande möjligt att placera rumsadverbial medialt, vilket de 2 beläggen i materialet visar. I (6a–b) ges exempel på postverbala rumsadverbial i materialet och i (6c–d) ges de 2 förekommande beläggen på mediala rumsadverbial.

- (6) a. där han **träffat** Trump *på Mar-a-Lago* [DN1]
b. när DN **träffar** honom *utanför kraftvärmeverket vid Spree* [DN28]
c. Tidningens kulturchef Ida Olmedal plockar *i en krönika* (8/1) **upp** trenden med att unga kvinnor lockas av ”att göra långkok, skura golv och ta hand om barnen” [DN14]
d. När han *i bisatser* **roastar**, och det rätt hårt, kolleger [DN3]

En inte obetydlig andel, 34 av 151 (22,5 procent), av sättsadverbialen är mediala. Sättsadverbial är i min undersökning en ganska variationsrik kategori. I (7a–b) ges exempel på postverbala sättsadverbial som anger sätt respektive grad, och i (7c–d) på mediala sättsadverbial som anger sätt respektive medel.

- (7) a. Bara sju av 40 startade ekipagen klarade **banan** *felfritt* [DN13]
b. att de **fokuserar** *för mycket* på kulturkriget och det som högern avfärdar som identitetspolitik, eller ”wokeness” [DN1]
c. De kastar sig *glatt in* i aktiviteter som rodel, jodel eller discotävling [DN25]
d. ett samhälle där privata och professionella investerare *med hjälp av Svanenmärkta fonder* **investerar** i företag som tjänar pengar på ökad oro i världen [DN37]

Slutligen är 7 av 142, 4,9 procent, av omständighetsadverbialen mediala. Också denna betydelsekategori är naturligtvis variationsrik, eftersom den är en restkategori. I (8a–b) ges exempel på postverbala adverbial, varav ett anger kausalitet och ett är ett agentadverbial, och i (8c–d) på mediala adverbial, varav ett anger kausalitet och ett är ett agentadverbial.

- (8) a. de har **förlorat** *för att de är för extrema* [DN1]
b. att alla Sveriges djurparker **ska ses över** *av länsstyrelserna* [DN21]
c. sträckan ska *om det blir av* **lanseras** någon gång i månadsskiftet januari/februari [DN8]
d. då han *av juryn* **bedömdes ha agerat** i självförsvar [DN1]

Nästa variabel att titta närmre på är adverbialets frastyp.

Tabell 7. Andel mediala adverbial för värdena inom variabeln adverbialets frastyp.

Variabel	Värde	Andel mediala	Andel mediala i procent
Adverbialets frastyp	Adverbfras	139/244	57,0
	Prepositionsfras	60/553	10,8
	Nominalfras	8/34	23,5
	Subjunktionsfras	4/10	40,0
	Samordnade adverbial	2/16	12,5
	Bisats	2/88	2,3
Totalt i materialet		215/945	22,8

Anm. Adverbial klassificerade med värden för vilka inga mediala VP-adverbial belagts i materialet uteslutna.

Som framgår av tabell 7 är det vanligare att adverbial som utgörs av adverbfraser placeras medialt än adverbial som utgörs av andra typer av fraser eller satser. Bland adverbfraserna är medial placering till och med vanligare än postverbalt: 57 procent jämfört med 43. I (9) ges exempel på ett postverbalt respektive ett medialt adverbfrasadverbial.

- (9) a. då han **träffade** bollen *dubbelt* [DN29]
b. som *redan tidigt* **identifierades** som personer i behov av stöd [DN17]

Av prepositionsfrasadverbialen placeras 10,8 procent medialt. Prepositionsfras är dock den vanligaste frastypen för adverbialen i materialet (även efter att alla objektadverbial har uteslutits), så 10,8 procent motsvarar hela 60 belägg. I (10) ges exempel på ett postverbalt respektive ett medialt adverbial som utgörs av en prepositionsfras.

- (10) a. [han] läser även **långa texter** *utan digitalt stöd* [DN24]
b. När EU:s föregångare EG *vid 1980-talets mitt* **ingick** ett så kallat ”strategiskt partnerskap” med Kina [DN7]

Av de 88 bisatsadverbialen i materialet är endast 2 mediala, vilket motsvarar 2,3 procent. Nästan alla bisatser är alltså postverbala, som i (11a–b). I (11c–d) ges de 2 beläggen på mediala bisatser.

- (11) a. [han] får **stående ovationer** när han avslutar sitt tal [DN1]
 b. jag fäste **kontorsmöbeln** i väggen så den inte kunde välta [DN31]
 c. att så många länder i EU, trots att investeringarna har minskat under senare år, redan **har gjort** sig beroende av Kina [DN7]
 d. sträckan ska om det blir av **lanseras** någon gång i månadsskiftet januari/februari [DN8]

Angående (11c) bör uppmärksammas att adverbialen är omgivet av kommatecken, vilket kan tyda på att det rör sig om en form av parentetiskt inskott.

Det finns också adverbial i materialet som utgörs av fraser som i sin tur innehåller bisatser eller infinitivfraser. Sammanlagt rör det sig om 167 adverbial som i tabell 7 ingår bland framför allt prepositionsfraserna. Av dessa är 3 mediala, se (12).

- (12) a. Enligt tidningen Journalisten har Samnytt *under de två år som de har varit anslutna till systemet* **anmälts** 18 gånger och klandrats sex gånger [DN16]
 b. att varje gång frågan ställs om huruvida Turkiet är en demokrati allt snabbare och utan minsta tvekan **svara: Ja!** [DN38]
 c. att man i stället för att se denna "livsstilskonservativa strömning" som en **backlash ska betrakta** den som en form av arbetskritik [DN14]

De adverbial som inte utgörs av adverbfraser, prepositionsfraser eller bisatser är sammanlagt 60 till antalet, fördelade på 34 nominalfraser, 10 subjunktionsfraser och 16 samordnade adverbial. Det är så pass få adverbial i var kategori att det knappast går att dra några slutsatser utifrån resultatet utöver att det är möjligt med såväl postverbal som medial placering. I (13a–b) ges exempel på ett postverbalt respektive ett medialt nominalfrasadverbial, i (13c–d) ett postverbalt respektive ett medialt subjunktionsfrasadverbial och i (13e–f) ett postverbalt respektive ett medialt samordnat adverbial.

- (13) a. att **tänka två gånger** innan man introducerar digitala verktyg [DN24]
 b. Då har han *flera gånger* **hotats** med vapen [DN17]
 c. om han **bryter ihop som en barnunge** av att fixa något [DN31]
 d. Försvarsföretagen behöver därför, *precis som andra företag*, **tillgång till kapital och kapitalmarknaden** [DN37]
 e. allt ska **ske i förtroende och under sekretess** [DN4]
 f. att varje gång frågan ställs om huruvida Turkiet är en demokrati *allt snabbare och utan minsta tvekan* **svara: Ja!** [DN38]

Slutligen är det dags att presentera den tredje variabeln som rör adverbialens egenskaper, nämligen dess längd.

Tabell 8. Andel mediala adverbial för värdena inom variabeln adverbialens längd.

Variabel	Värde	Andel mediala	Andel mediala i procent
Adverbialens längd	1 ord	133/200	66,5
	2 ord	45/257	17,5
	3 eller fler ord	37/488	7,6
Totalt i materialet		215/945	22,8

Anm. Adverbial klassificerade med värden för vilka inga mediala VP-adverbial belagts i materialet uteslutna.

Som kan utläsas av tabell 8 finns det ett samband mellan längd och placering. De ettordiga adverbialen är mediala i 66,5 procent av möjliga fall, de tvåordiga i 17,5 procent och de adverbial som utgörs av tre eller fler ord endast i 7,6 procent. Det finns dock även korta postverbala adverbial och långa mediala. I (14) ges exempel på postverbala och mediala adverbial med olika längd.

- (14) a. Dessutom har de avgörande klimatkatastroferna, eller kanske klimatsuccéerna beroende på vilken art man frågar, aldrig **varit** människans fel *förut* [DN22]
 b. Eftersom tidtabellerna *redan* **är** planerade [DN8]
 c. Sedan Musk **köpte** Twitter *förra året* [DN1]
 d. vi blev *med tiden* **rätt kunniga** [DN18]
 e. Jag har **väntat** på den här stunden *i hela min karriär* [DN20]
 f. att gamlingarna *i en obskyr framtid* **skulle digga** till David Bowie i stället för Snoddas [DN25]

Variablerna längd och fras- eller satstyp hänger tydligt samman. Adverbfraser kan till exempel utgöras av endast ett ord medan prepositionsfraser alltid utgörs av minst två. Tabell 9 visar hur stor andel av varje kombination av värden för variabeln längd och variabeln fras- eller satstyp som är mediala. I tabellen anges i cellerna andelen av adverbialen i varje kombination av variabelvärden (för variablerna frastyp och längd) som är mediala. Andelen anges i antal såväl som procent.

Tabell 9. Andel mediala adverbial för kombinationerna av värdena inom variablerna adverbialens frastyp och adverbialens längd.

	1 ord		2 ord		3 eller fler ord		Totalt i materialet	
Adverbfras	133/197	67,5 %	2/21	9,5 %	4/26	15,4 %	139/244	57,0 %
Prepositionsfras			36/211	17,1 %	24/342	7,0 %	60/553	10,8 %
Nominalfras	0/3	0,0 %	5/22	22,7 %	3/9	33,3 %	8/34	23,5 %
Subjunktionsfras			2/3	66,7 %	2/7	28,6 %	4/10	40,0 %
Samordnade adverbial					2/16	12,5 %	2/16	12,5 %
Bisats					2/88	2,3 %	2/88	2,3 %
Totalt i materialet	133/200	66,5 %	45/257	17,5 %	37/488	7,6 %	215/945	22,8 %

Anm. Adverbial klassificerade med värden för vilka inga mediala VP-adverbial belagts i materialet uteslutna.

Tabell 9 visar att av de 200 ettordiga adverbialen är 197 adverbfraser och 3 nominalfraser.¹² De fyra andra fras- eller satstyperna är aldrig ettordiga. Samordnade adverbial och bisatser är dessutom heller aldrig tvåordiga; de utgörs alltid av tre eller fler ord. För att avgöra om frastyp inverkar på placering kan det därför vara mer relevant att jämföra endast flerordiga adverbial av olika fras- eller satstyper. Som nämnt ovan är 57 procent av adverbfraserna mediala medan endast 10,8 procent av prepositionsfraserna är det. Av de 47 flerordiga adverbfraser är dock endast 6 mediala, motsvarande 12,8 procent. Således är det inte uppenbart att det att ett adverbial utgörs av en adverbfras i stället för exempelvis en prepositionsfras är vad som gör det mer benäget att placeras medialt. Snarare är det kanske så att det att adverbfraser ofta är ettordiga och att ettordiga adverbial är mer benägna än flerordiga adverbial att placeras medialt gör att det sett till hela materialet är så att adverbfraser är mer benägna än prepositionsfraser att placeras medialt. Att längd är en variabel som inverkar på placering även fränkopplad från fras- eller satstyp framgår dock av tabell 9. Om man ser endast till prepositionsfraserna är 17,1 procent av de tvåordiga mediala medan endast 7 procent av de tre- eller flerordiga är det.

¹² De 3 ettordiga adverbialen som utgörs av nominalfraser anger samtliga ett årtal. Som tabell 9 visar är de postverbala.

Att ettordiga adverbfraser är mer benägna än andra adverbial att placeras medialt är hursomhelst tydligt. Hela 67,5 procent av de ettordiga adverbfraserna är mediala. Av de sammanlagt 215 mediala adverbialen i materialet är 133 ettordiga adverbfraser. De övriga 82 mediala adverbialen är utspridda över cellerna i tabell 9.

Slutligen är det av relevans att ta samtliga tre variabler som rör adverbialens egenskaper i beaktande samtidigt. Mest framträdande blir då att av de sammanlagt 215 mediala adverbialen är hela 118 tidsadverbial som utgörs av ettordiga adverbfraser, som i (15).

- (15) a. Elvira Oberg är *fortfarande* **krasslig** [DN11]
- b. där han *ofta* **blir** sittande [DN2]
- c. Efter ingripande på toppnivå inom EU har dessa förslag *nu* **lagts** på is [DN37]

Sammanlagt finns det 141 adverbial i materialet som är tidsadverbial som utgörs av ettordiga adverbfraser, varav alltså 118 är mediala. Det att ett adverbial anger tid och utgörs av ett ensamt adverb tycks alltså göra det väldigt benäget till medial placering. Det är dock inte kategoriskt så att tidsadverbial som utgörs av ett ensamt adverb placeras medialt, eftersom det också finns 23 postverbala tidsadverbial som utgörs av ett ensamt adverb. I (16) ges exempel på postverbala tidsadverbial som utgörs av en ettordig adverbfras.

- (16) a. Ni som **läser** den här spalten *regelbundet* [DN31]
- b. Kring Axel [...] har alla varningslampor **blinkat** *länge* [DN17]
- c. att jag **är** mer erfaren *nu* [DN33]

Sett i procentuella tal är 83,7 procent av tidsadverbialen som utgörs av en ettordig adverbfras mediala, medan 16,3 procent är postverbala.

Sammanfattningsvis visar undersökningen att samtliga tre undersökta egenskaper hos adverbial korrelerar med dess placering i satsen. Vad gäller betydelsekategori är tidsadverbial mer benägna att placeras medialt än andra adverbial. Speciellt rumsadverbial placeras väldigt sällan medialt i materialet. Objektadverbial placeras aldrig medialt, som visat i 4.2. För adverbial i alla betydelsekategorier är dock postverbala placering vanligare än medial. Beträffande frastyp placeras adverbial som utgörs av en adverbfras oftare medialt än adverbial som utgörs av andra typer av fraser, till exempel prepositionsfraser. Adverbial som utgörs av bisatser placeras mycket sällan medialt, men det finns belägg i materialet även på mediala bisatser. Det är dock relevant att ta även längd i beaktande när frastyp undersöks eftersom

ettordiga adverbial oftare placeras medialt än längre adverbial och adverbfraser kan vara ettordiga, till skillnad från exempelvis prepositionsfraser. När alla tre egenskaperna tas i beaktande samtidigt syns tydligt att tidsadverbial som utgörs av ettordiga adverbfraser betydligt oftare placeras medialt än postverbalt.

4.3.2 Variabler som rör egenskaper hos satsen eller infinitivfrasen

Två variabler som rör egenskaper hos satsen eller infinitivfrasen i vilken adverbial ingår har undersökts: satstyp och slutfältets längd. Som presenterat i 2.2.4 har det framhållits att adverbial oftare placeras medialt i bisatser än i huvudsatser samt att adverbial oftare placeras medialt om slutfältet inte därmed blir kort. I tabell 10 visar jag hur vanligt medial placering är givet satsens eller infinitivfrasens typ.

Tabell 10. Andel mediala adverbial för värdena inom variabeln satsens eller infinitivfrasens typ.

Variabel	Värde	Andel mediala	Andel mediala i procent
Satsens eller infinitivfrasens typ	Huvudsats	102/391	26,1
	Bisats	99/461	21,5
	Infinitivfras	14/93	15,1
Totalt i materialet		215/945	22,8

Anm. Adverbial klassificerade med värden för vilka inga mediala VP-adverbial belagts i materialet uteslutna.

Som framgår av tabell 10 placeras 26,1 procent av adverbialen medialt i huvudsatser jämfört med 21,5 procent i bisatser. Medial placering är alltså vanligare i huvudsatser än i bisatser, men skillnaden är inte stor. I infinitivfraser placeras endast 15,1 procent av adverbialen medialt.

Den sista undersökta variabeln är den överordnade satsens eller infinitivfrasens slutfälts längd.

Tabell 11. Andel mediala adverbial för värdena inom variabeln satsens eller infinitivfrasens slutfälts längd.

Variabel	Värde	Andel mediala	Andel mediala i procent
Satsens eller infinitivfrasens slutfälts längd	1 ord	12/208	5,8
	2 ord	23/189	12,2
	3 eller fler ord	180/548	32,8
Totalt i materialet		215/945	22,8

Anm. Adverbial klassificerade med värden för vilka inga mediala VP-adverbial belagts i materialet uteslutna.

Tabell 11 visar att variabeln slutfältets längd korrelerar med adverbialens placering. I satser eller infinitivfraser med endast ett ord i slutfältet (det undersökta adverbialet borträknat om det står i slutfältet) är 5,8 procent av adverbialen mediala. I satser eller infinitivfraser med två ord i slutfältet är 12,2 procent av adverbialen mediala. I satser eller infinitivfraser med tre eller fler ord i slutfältet är 32,8 procent av adverbialen mediala.

En närmare titt på de 12 adverbial som är medialt placerade i satser eller infinitivfraser med endast ett ord i slutfältet ger att de alla är korta tidsadverbial, som i (17).

- (17) a. ekonomerna skymtar *redan* **ljuset** [DN6]
b. en disciplin som omogna – och för den delen mogna – hjärnor *ofta* **saknar** [DN24]
c. den förvridna världsbild som Putins säkerhetsrådschef Nikolaj Patrusjev *nyligen* **presenterade** [DN35]

I (17) står adverbialen *redan*, *ofta* och *nyligen* medialt trots att slutfältet utgörs av endast ett ord. De övriga 9 mediala adverbialen i satser eller infinitivfraser med ett ord i slutfältet är *nu*, *snart*, *först*, *alltid*, *längre*, *i dag*, *numera*, *samtidigt* och *fortfarande*.

Också av de 23 mediala adverbialen i satser eller infinitivfraser med två ord i slutfältet är 13 korta tidsadverbial, som i (18a). Det finns dock också 4 längre tidsadverbial, som i (18b), och 6 sättsadverbial, som i (18c), som står medialt i satser eller infinitivfraser med två ord i slutfältet.

- (18) a. De som verkligen vill vara med i ett program har *redan* **varit** det [DN4]
b. vi blev *med tiden* **rätt kunniga** [DN5]
c. det privilegierade livspusslet som han är Sverige bäst på att *snyggt* **raljera** kring [DN3]

Sammanfattningsvis visar undersökningen att VP-adverbial något oftare är mediala i huvudsatser än i bisatser. I infinitivfraser är adverbialen mer sällan mediala än i huvud- och bisatser. Undersökningen visar också att slutfältets längd är en påverkande faktor då adverbial mer sällan placeras medialt om slutfältet därmed blir kort. De adverbial som ändå placeras medialt trots att slutfältet är kort är framför allt tidsadverbial som utgörs av ettordiga adverbialfraser, det vill säga de adverbial som generellt är mest benägna att placeras medialt, som visat i 4.3.1.

4.4 Tydlighet och informationsstruktur

I 4.3 har jag visat hur tre egenskaper knutna till adverbialet (betydelsekategori, frastyp och längd) och två egenskaper knutna till satsen i sin helhet (sattstyp och slutfältets längd) korrelerar med adverbialets placering i satsen. Endast två undersökta variabler har värden där medial placering har visat sig vara vanligare än postverbal: frastyp och längd. Det gäller adverbial som utgörs av adverbfraser respektive ettordiga fraser. När jag ser till de två variablerna i relation till varandra visar det sig dock att flerordiga adverbfraser oftare placeras postverbalt än medialt. För samtliga övriga variabelvärden är postverbal placering vanligare än medial. I det här avsnittet presenterar jag undersökningen av faktorerna tydlighet och informationsstruktur. Undersökningen har utförts på de belägg där VP-adverbialet är medialt placerat trots att det är flerordigt, det vill säga i fall där statistiken talar emot medial placering. Sammanlagt finns, som tabell 8 i 4.3.1 visar, 82 flerordiga mediala adverbial i materialet. Av anledningar som redovisas i 3.2.4 undersöks dock informationsstruktur enklast i deklarativa huvudsatser. Därför utesluts 39 bisatser, 9 infinitivfraser och 1 interrogativ huvudsats från undersökningen. Kvarstår gör då endast 33 belägg på deklarativa huvudsatser i vilka ett flerordigt adverbial är medialt placerat. Dessa belägg har undersökts i relation till faktorerna tydlighet och informationsstruktur, enligt metoden som presenteras i 3.2.4. Undersökningen av tydlighet presenteras i 4.4.1 och undersökningen av informationsstruktur i 4.4.2.

4.4.1 Tydlighet

Som presenterat i 2.2.4 har det framhållits att VP-adverbial är mer benägna att placeras medialt om tvetydighet därmed undviks. Av de 33 beläggen med flerordiga mediala adverbial som har undersökts finns 14 i vilka adverbialet, om det vore postverbalt placerat i stället, kunde tolkas som bestämning i en underordnad fras eller sats. Ett exempel ges i (19) nedan.

- (19) Kreml väntas *inom kort* **kungöra** hur man tänker sig att vända motgångarna i kriget i Ukraina till en seger [DN35]

I (19) är adverbialen *inom kort* medialt placerat. I slutfältet följer verb samt objekt bestående av en bisats, som i sin tur innehåller en infinitivfras. Vore adverbialen i stället postverbalt placerat skulle satsen lyda:

(20) Kreml väntas kungöra hur man tänker sig att vända motgångarna i kriget i Ukraina till en seger *inom kort* [M]

Den kursiverade bestämningen kan i (20) tolkas som en bestämning i infinitivfrasen *att vända motgångarna i kriget i Ukraina till en seger (inom kort)*. I (19) är en sådan tolkning omöjlig. Här undviks således flertydighet genom medial placering. Några andra exempel där flertydighet undviks genom medial placering ges i (21).

- (21) a. Europa har *genom Rysslands krig* **tvingats inse** behovet av att både stötta Ukraina och stärka vår gemensamma säkerhet [DN37]
- b. Regeringen vill *för närvarande* inte **kommentera** händelsen, eller om den föranleder ett behov av lagskärpningar [DN21]

Värt att understryka är att tydlighet kan vara en påverkande faktor även i andra belägg ur materialet än de som är föremål för denna undersökning, exempelvis i de belägg som återges i (22).

- (22) a. där privata och professionella investerare *med hjälp av Svanenmärkta fonder* **investerar** i företag som tjänar pengar på ökad oro i världen [DN37]
- b. att *i smyg* **rita** de mest fantasifulla teckningar för att roa oss [DN18]

Bisatser och infinitivfraser, som i (22), har inte undersökts systematiskt i relation till tydlighetsfaktorn. Därutöver har också, som diskuterat i 3.2.1 respektive 3.2.3, alla exempel i vilka flertydighet råder mellan om en postverbal bestämning är ett VP-adverbial eller en bestämning i exempelvis en nominalfras uteslutits ur materialet och alla adverbial för vilka flertydighet råder mellan om ett det ingår i en över- eller underordnad sats eller infinitivfras kategoriserats som en del av den underordnade satsen eller frasen. I (23a) ges ett exempel på en postverbal bestämning i materialet som kan tolkas som både ett attribut i en nominalfras, ett adverbial i en infinitivfras och ett adverbial i en huvudsats. Medial placering i infinitiv-

frasen, som i (23b), eller medial placering i huvudsatsen, som i (23c), hade inneburit att adverbialen otvetydigt tolkades som ett adverbial i infinitivfrasen respektive huvudsatsen.

- (23) a. Regeringen tävlar om att få värma upp Krösus Sorks pool och villa *i en av Stockholms privilegierade norrortskommuner* [DN39]
- b. Regeringen tävlar om att *i en av Stockholms privilegierade norrortskommuner* få värma upp Krösus Sorks pool och villa [M]
- c. Regeringen tävlar *i en av Stockholms privilegierade norrortskommuner* om att få värma upp Krösus Sorks pool och villa [M]

Hur många satsers med tvetydiga postverbala bestämmelser som finns i materialet har jag inte undersökt. Således visar min undersökning av de 33 satserna med mediala adverbial endast att medial placering av adverbial i vissa fall resulterar i att tvetydighet undviks, inte i vilken utsträckning adverbial placeras medialt om tvetydighet därmed undviks.

4.4.2 Informationsstruktur

Som presenterat i 2.2.4 har det framhållits att VP-adverbial är mer benägna att placeras medialt om ett mer tematiskt led än adverbialen är placerat i slutfältet. Av de 33 undersökta beläggen har jag gjort bedömningen att det i slutfältet följer något som kan uppfattas som mer tematiskt än det mediala adverbialen i 30. I (24) ges ett exempel på en sats där jag har bedömt att något mer tematiskt än det mediala VP-adverbialen följer i slutfältet. Detta första exempel presenterar jag utförligt för att det också ska fungera som redovisning för hur jag har arbetat.

- (24) sträckan ska *om det blir av lanseras* någon gång i månadsskiftet januari/februari [DN8]

Utifrån endast satsen i (24) går det inte att avgöra vilka delar som utgör tema, rema och bakgrund. I (25) ges därför mer kontext. Texten handlar om att SJ planerar för att börja köra nattåg till Berlin, vilket redan har introducerats tidigare i texten.

- (25) Planerna är däremot långt framskridna och det är troligt att detta blir av. Ett slutgiltigt beslut om Stockholm–Berlin kommer att fattas inom kort och / sträckan ska *om det blir av lanseras* någon gång i månadsskiftet januari/februari / [DN8]

I den undersökta satsen bedömer jag att *sträckan*, subjektet som står i satsens fundament, är tema. Sträckan i fråga är något som är ”uppe till diskussion”; ordet syftar tillbaka på Stockholm–Berlin som nämns i den föregående satsen. Även det mediala adverbialet *om det blir av* ingår i temat eftersom det framgår tydligt av de föregående satserna att beslutet ännu inte är taget. Resten av satsen, det vill säga verben och det postverbala tidsadverbialet, är rema, det vill säga ”information i ett påstående som en skribent/talare avser att utöka en läsare/lyssnares kunskap med”. I (26) illustreras mina bedömningar.¹³

(26) [tema1 sträckan] [rema1 ska] [tema2 om det blir av] [rema2 lanseras någon gång i månadsskiftet januari/februari]

I (27) presenteras hur satsen i sin kontext hade sett ut om det mediala adverbialet i stället vore postverbalt.

(27) Planerna är däremot långt framskridna och det är troligt att detta blir av. Ett slutgiltigt beslut om Stockholm–Berlin kommer att fattas inom kort och / sträckan ska lanseras någon gång i månadsskiftet januari/februari *om det blir av* / [M]

Den postverbala placeringen av adverbialet i (27) är inte ogrammatisk, men förefaller något sämre i sammanhanget. Som läsare kan man få känslan av att *om det blir av* har högre informationsvärde än *någon gång i månadsskiftet januari/februari*, vilket inte borde vara fallet med tanke på att det förstnämnda redan är uppe till diskussion medan det sistnämnda är ny information.

I det ovan diskuterade exemplet representerar adverbialet redan given information medan slutfältet representerar ny information. Således är det mycket tydligt att det i slutfältet följer något mer rematiskt än det medialt placerade adverbialet. Att adverbialet representerar tema och slutfältet, eller delar av slutfältet, rema är fallet i endast 6 av de 33 beläggen. I de flesta av de 33 undersökta beläggen representerar både det mediala adverbialet och slutfältet (eller delar av slutfältet) ny information. I dessa fall kan adverbialet ofta tänkas vara bakgrund, det vill säga något som finns med för att koppla propositionen till ett sammanhang, till exempel tid eller rum. I (28) ges ett exempel på en sådan sats.

¹³ Tema och rema behöver inte vara sammanhängande enheter i satsen. Indexeringen visar olika delar av temat respektive remat, inte olika teman och reman.

(28) Den [...] har *under drygt tio år arbetat* för att förändra dynamiken i USA:s kulturkrig
[DN1]

I (29) presenteras satsen tillsammans med den föregående kontexten.

(29) AmericaFest är en årlig konferens för unga konservativa aktivister, som mer liknar en festival. Den ordnas av Charlie Kirk, inflytelserik ledare för den högerradikala organisationen Turning Point. / Den har sin bas här i Phoenix och har under drygt tio år arbetat för att förändra dynamiken i USA:s kulturkrig / [DN1]

Subjektet, *den*, är tema. Det är organisationen Turning Point, som redan är uppe till diskussion, som åsyftas. Slutfältet är rematiskt; vad organisationen har sysslat med är ny information. Det mediala adverbialet innehåller också ny information, men det kan ses som bakgrundsinformation för resten av propositionen.

(30) [tema Den] [rema1 har] [bakgrund under drygt tio år] [rema2 arbetat för att förändra dynamiken i USA:s kulturkrig]

Att skilja mellan bakgrund och rema är emellertid svårt. I själva verket kan det tänkas att ett medialt VP-adverbial tolkas som bakgrund just till följd av sin mediala position. Jag kan dock inte ta hänsyn till position i min analys eftersom det skulle leda till ett fruktlöst cirkelresonemang. Den möjlighet som kvarstår är att fokusera på ledet eller leden i slutfältet. Är det ledet eller de leden rema är det, oavsett vad det mediala adverbialet representerar, i alla fall möjligt att det följer något i slutfältet som är mer rematiskt än det mediala adverbialet. Sammanlagt har jag bedömt att 24 av de 33 undersökta beläggen har minst ett slutfältsplacerat led som representerar rema, samtidigt som det mediala adverbialet skulle kunna analyseras som bakgrund.

För 3 av de 33 undersökta adverbialen har jag inte kunnat se att det i slutfältet följer något som kan uppfattas som mer rematiskt än det mediala adverbialet. En sådan sats, och dess kontext, ges i (31).

- (31) Men om jag har tjugo ansökningar betyder det att kanske fem är bra, då ringer man upp dem och går på en första känsla: vilken energi har personen, hur svarar den på frågor, hur stor är viljan att vara med? / Jag kan *på 2–3 meningar* **känna** om personen är någon jag vill gå vidare med / [DN4]

Belägget i (31) ingår i en text som handlar om att casta deltagare till realityprogram och innehåller citat från intervjuade castare, däribland stycket ovan. I den undersökta satsen i (31) bedömer jag att slutfältet, *känna om personen är någon jag vill gå vidare med*, är något som redan är uppe till diskussion, det vill säga tema. Den föregående meningen presenterar hur det handlar om att höra av sig och känna efter om den ansökande är någon som passar. Det mediala adverbialet, *på 2–3 meningar*, är enligt min bedömning det mest rematiska i satsen. Även det kan i och för sig ses som att det återknyter till *går på en första känsla* i den föregående meningen, men det specificerar ytterligare. Således bedömer jag att det i (31) inte följer något mer rematiskt i slutfältet än det mediala adverbialet. Detsamma gäller alltså för två satser till i materialet.

Sammanfattningsvis har jag i 30 av de 33 undersökta beläggen bedömt att det mediala adverbialet kan analyseras som att det representerar tema eller bakgrund, samtidigt som slutfältet är rematiskt. Det indikerar att informationsstruktur kan tänkas påverka variationen mellan postverbal och medial placering av VP-adverbial. De 3 beläggen i vilka det inte följer något mer rematiskt i slutfältet än det mediala adverbialet visar dock att det går att placera adverbial, som annars vanligen placeras postverbalt, medialt även om det inte följer något rematiskt i slutfältet.

5 Diskussion

I inledningen anger jag att uppsatsen ämnar svara på om, och i så fall hur, VP-adverbialets placering, postverbalt eller medialt, korrelerar med tre egenskaper knutna till adverbialet – betydelsekategori, frastyp och längd – och fyra egenskaper knutna till satsen eller infinitivfrasen i sin helhet – satstyp, slutfältets längd, tydlighet och informationsstruktur. Samtliga dessa sju faktorer är sådana som har framhållits som inverkan på VP-adverbialens placering i grammatikor och läroböcker (se 2.2.4). Som beskrivs i avsnitt 3 har jag undersökt VP-adverbial i ett material bestående av cirka 20 300 ord dagstidningstext. De förstnämnda fem faktorerna har undersökts genom att studera samtliga mediala och postverbala VP-adverbial i materialet. De sistnämnda två faktorerna har undersökts i ett urval av materialet. I avsnitt 4 presenteras resultatet i detalj. Nedan följer en sammanfattning, faktor för faktor, där resultatet också relateras till vad som tidigare har hävdats om faktorn i fråga i den grammatiska litteraturen.

Den första undersökta faktorn är adverbialets betydelsekategori. I litteraturen har framhållits att tidsadverbial ska vara mer benägna att placeras medialt än exempelvis rumsadverbial (Josefsson, 2009, s. 195; SAG, vol. 3, s. 491; Thorell, 1973, s. 299). Min studie stödjer detta; 45,7 procent av tidsadverbialen respektive 0,7 procent av rumsadverbialen är mediala i mitt material. Min studie visar också att inga av objektadverbialen i materialet är mediala, vilket är förväntat i relation till påståendet att bundna adverbial skulle vara mindre benägna än fria adverbial att placeras medialt (Andersson, 1977, s. 499; Josefsson, 2009, s. 195; Jörgensen & Svensson, 1987, s. 147; SAG, vol. 3, s. 443; s. 491).

Den andra faktorn är adverbialets frastyp. Enligt SAG (vol. 3, s. 491) ska adverbfraser uppvisa större benägenhet att placeras medialt än andra fraser. Min studie visar, som förväntat, att adverbfrasadverbial oftare än prepositionsfrasadverbial och bisatsadverbial placeras medialt. I mitt material är 57,0 procent av adverbfrasadverbialen, 10,8 procent av prepositionsfrasadverbialen och 2,3 procent av bisatsadverbialen mediala.

Den tredje faktorn är adverbialets längd. Också här stämmer mitt resultat överens med vad som tidigare har påståtts, nämligen att korta adverbial lättare placeras medialt än långa (Andersson, 1977, s. 498–499; Andersson, 1998, s. 86; Jörgensen, 1976, s. 114). Av de ettordiga adverbialen i mitt material är 66,5 procent mediala, det vill säga ettordiga adverbial placeras oftare medialt än postverbalt. Av de adverbial som består av två ord är 17,5 procent mediala och av de som består av tre eller fler ord är 7,6 procent mediala.

Den fjärde faktorn är satsens typ. Här stödjer min undersökning inte det påstående som gjorts om att adverbial skulle vara mer benägna att placeras medialt i bisatser än i huvudsatser (Andersson, 1977, s. 502–503). I huvudsatser är 26,1 procent av adverbialen mediala och i bisatser är 21,5 procent mediala. I infinitivfraser är 15,1 procent mediala.

Den femte faktorn är satsens slutfälts längd. Enligt SAG (vol. 3, s. 492) och Andersson (1977, s. 499–502) placeras adverbial ofta medialt om slutfältet därmed blir kort. Som förväntat förekommer mediala adverbial oftare i satser med längre slutfält än i satser med kortare slutfält. I mitt material är 5,8 procent av adverbialen mediala i satser med ett ord i slutfältet. I satser med två ord i slutfältet är 12,2 procent av adverbialen mediala. I satser med tre eller fler ord i slutfältet är 32,8 procent mediala.

Den sjätte faktorn är tydlighet. Här har framhållits att adverbial är mer benägna att placeras medialt om tvetydighet därmed undviks (Ekerot, 2011; s. 189; Sundman, 2005, s. 473). Min studie visar att i 14 av 33 undersökta satser med mediala adverbial hade adverbialet kunnat tolkas som bestämning i en underordnad fras eller sats om det i stället vore postverbalt placerat. Det kan alltså tänkas att den mediala placeringen i dessa satser är en strategi för att undvika flertydighet.

Den sjunde faktorn är informationsstruktur. Här har framhållits att adverbial ska vara mer benägna att placeras medialt om det i slutfältet följer något mer tematiskt än det mediala adverbialet (Andersson, 1977, s. 499–502; Andersson, 1998, s. 86; Ekerot, 2011, s. 188–189; SAG, vol. 3, s. 492). Min undersökning visar att det i 30 av 33 undersökta belägg med mediala adverbial följer något tematiskt i slutfältet. I 6 av dessa är adverbialet tematiskt och slutfältet sålunda tydligt mer tematiskt än adverbialet. I övriga 24 kan adverbialet tänkas tolkas som bakgrund. Det finns också 3 satser där slutfältet är tematiskt och sålunda inte mer tematiskt än det mediala adverbialet.

I det följande diskuterar jag dessa resultat vidare. I 5.1 diskuterar jag typiska och otypiska mediala adverbial och i 5.2 diskuterar jag vad som krävs för att adverbial som inte är typiskt mediala ändå ska placeras medialt. I 5.3 ges ett slutord.

5.1 Typiska mediala VP-adverbial

Det typiska mediala VP-adverbial är, som jag visar i 4.3.1, ett tidsadverbial som utgörs av ett ensamt adverb. Sammanlagt finns 141 tidsadverbial som utgörs av ettordiga adverbfraser i

mitt material, och av dem är 118 mediala. Det motsvarar 83,8 procent. För korta tidsadverbial tycks alltså den mediala placeringen vara naturlig; den är mycket vanligare än den postverbala. Att just sådana adverbial förekommer medialt även i satser med kort slutfält stödjer ytterligare tesen om att den mediala placeringen är okomplicerad.

I fråga om betydelsekategori har jag delat in adverbialen i fem breda kategorier. Det är mycket möjligt att det förekommer placeringsskillnader mellan olika semantiska undergrupper till dessa kategorier. Framför allt sätts- och omständighetsadverbialen är disparata kategorier i min undersökning. Att göra en mer fingradig indelning av dessa adverbial hade kunnat visa om det finns mindre kategorier som också sticker ut som särskilt benägna eller obenägna till medial placering. En mer fingradig indelning även av tidsadverbialen hade varit intressant. Angående tidsadverbialen har framhållits att mera obestämda sådana, som *ofta* och *fortfarande*, är extra benägna att placeras medialt (SAG, vol. 3, s. 491; Thorell, 1973, s. 229). Om sådana tidsadverbial placeras medialt oftare än andra tidsadverbial har jag inte undersökt systematiskt, men jag kan se att det bland de mediala adverbialen finns många sådana, exempelvis flera belegg på just *ofta* och *fortfarande*. Varför tidsadverbial, särskilt obestämda sådana, är mycket mer benägna att placeras medialt än exempelvis rumsadverbial är en fråga som kvarstår. Kanske kan det relateras till adverbialens olika bundenhet till verbet. Enligt (SAG, vol. 3, s. 481) är även fria adverbial i olika grad bundna till verbet; rumsadverbial är mer bundna än tidsadverbial. Enligt Andréasson (2007, s. 122–123) kan vissa tidsadverbial i likhet med satsadverbial tyckas modifiera hela satsens innehåll (se beskrivningen av överordningstestet i 2.1.2). Också SAG skriver att sådana adverbial som inte är verbnära ”semantiskt kan sägas hänföra sig till hela satsen” (vol. 3, s. 490). Om obestämda tidsadverbial både naturligt placeras medialt och kan hänföra sig till hela satsen har de onekligen mycket gemensamt med satsadverbialen, och det kan kanske finnas anledning att ifrågasätta den traditionella uppdelningen mellan satsadverbial och VP-adverbial, i vilken de obestämda tidsadverbialen räknas till den senare kategorin. En tydlig skillnad mellan de obestämda tidsadverbialen och de adverbial som traditionellt räknas till satsadverbialen är dock att de förstnämnda ändå kan placeras postverbalt. Det finns i mitt material några exempel på postverbalt placerade obestämda tidsadverbial.

Vad gäller längd visar min studie tydligt att ettordiga adverbial oftare är mediala än postverbala – hela 66,5 procent är mediala. Att jag har undersökt längd just i form av antal ord väcker dock frågan om huruvida det är fonologiska eller syntaktiska egenskaper som gör de ettordiga adverbialen mer benägna att placeras medialt än de flerordiga. Andersson (1977, s. 498–499) skriver att mediala VP-adverbial ofta är ”fonologiskt lätta” och att vissa sådana lätta

adverbial bara kan placeras postverbalt om de betonas kraftigt. Att Sangfelt (2022) utesluter ettordiga adverbial ur sin undersökning är på grund av dessas syntaktiska egenskaper. Sangfelt (2022) utgår från den restriktion som föreslagits av bland annat Haider (2022) enligt vilken adverbial som består av ett huvudord med en efterställd bestämning inte kan placeras medialt i VO-språk. Enligt restriktionen måste adverbialets huvudord stå sist i frasen, i direktkontakt med frasen som adverbialet ansluter till, för att adverbialet ska kunna placeras medialt (Haider, 2022). Att ettordiga adverbial kan stå medialt i VO-språk är i relation till restriktionen okontroversiellt, varför Sangfelt (2022) utesluter dem ur sin studie. Vidare studier skulle behövas för att avgöra om det är fonologiska eller syntaktiska egenskaper hos ettordiga adverbial som gör dem mer benägna än flerordiga adverbial att placeras medialt.

Vad gäller frastyp visar min undersökning, som förväntat, att adverbfrasadverbial oftare placeras medialt i materialet än prepositionsfrasadverbial och bisatsadverbial. Även adverbial som utgörs av andra frastyper förekommer i mitt material, men det är så pass få adverbial av varje typ att det inte går att dra några slutsatser utifrån resultatet utöver att det för nästan alla typer är möjligt med såväl postverbal som medial placering. Mest intressant i fråga om frastyp är nog undantagen. Det finns 2 belägg i material på mediala bisatsadverbial. Därutöver finns 3 belägg på adverbial som utgörs av fraser som i sin tur innehåller bisatser. Sangfelt (2022) finner i sitt material inga mediala adverbial som utgörs av eller innehåller en bisats eller infinitivfras och skriver därför att ”resultatet lämnar öppet för diskussion om [...] CP-bestämningar överhuvudtaget förekommer medialt i svenska” (s. 95). Han återkommer dock senare i artikeln till frågan och skriver att mediala bisatsadverbial nog inte är ogrammatiska utan kan påträffas i ett större material (Sangfelt, 2022, s. 98). De ovannämnda beläggen i mitt material, hur få de än må vara, måste ändå sägas visa att adverbial som utgörs av eller innehåller bisatser förekommer medialt i svenska. Den stora skillnaden som syns i mitt material mellan benägenheten för adverbfrasadverbial respektive prepositionsfrasadverbial att placeras medialt bedömer jag vara mindre intressant eftersom den hänger samman med antal ord. Adverbfraser kan vara ettordiga till skillnad från prepositionsfraser. Jämförs flerordiga adverbfraser med prepositionsfraser syns inte alls samma skillnad; endast 12,8 procent av de flerordiga adverbfrasadverbialen är mediala. Det är visserligen en större andel än de 10,8 procenten av prepositionsfraserna, men skillnaden är liten.

5.2 Medial placering av icke-typiska mediala VP-adverbial

Det finns ett typiskt medialt VP-adverbial, som diskuterat i 5.1. Samtidigt finns det också otypiska mediala VP-adverbial; adverbial som inte är ettordiga och anger tid kan också placeras medialt även om det kan tänkas inte göras lika naturligt. Satsens egenskaper verkar här spela in. Min undersökning visar att endast korta tidsadverbial står medialt om satsens slutfält är ettordigt. För att andra adverbial ska kunna placeras medialt tycks det alltså vara ett krav att slutfältet är någorlunda långt. Sangfelts (2022) undersökning visar också att en mindre andel av adverbialen är mediala i satser med längre slutfält (s. 94–95).

Också informationsstruktur tycks spela in. I min undersökning av de 33 deklarativa huvudsatserna i materialet i vilka flerordiga adverbial står medialt framkommer att det finns något tematiskt, möjligen mer tematiskt än det mediala adverbialet, i slutfältet i 30 av dem. I några av dessa är adverbialet tematiskt, och det är således tydligt att slutfältet är mer tematiskt än adverbialet. I de flesta representerar dock såväl adverbialet som slutfältet ny information. Det mediala adverbialet kan då tolkas som bakgrund, det vill säga ett led som har lägre informationsvärde än remat och snarare finns med ”för att koppla propositionen till t.ex. ett tidsligt eller rumsligt sammanhang” (Andréasson, 2007, s. 95). Om det går att tolka adverbialet som bakgrund även postverbalt placerat har jag inte undersökt. Det är dock tänkbart att avsändaren använder sig av medial placering som en strategi för att signalera de olika ledens informationsvärde, precis som det är tänkbart att medial placering används som strategi för att undvika tvetydighet. Fler belägg, såväl mediala som postverbala, skulle dock behöva undersökas för att få fram ett resultat som går att generalisera.

Det enda tidigare påstående om faktorer som påverkar VP-adverbialens placering som min undersökning inte stödjer gäller också satsens egenskaper. Andersson (1977) menar att adverbial är mer benägna att placeras medialt i bisatser än i huvudsatser, möjligen eftersom ”bisatser inte kräver ett så tungt satsslut, på grund av att de inte förväntas innehålla så viktig och väsentlig information” (s. 503). Min undersökning visar tvärtom att adverbialen oftare är mediala i huvud- än i bisatser, men skillnaden är liten. I de två exempel som Andersson (1977) diskuterar håller jag med om att den mediala placeringen är mer acceptabel i bisatsen än i huvudsatsen.¹⁴ Satserna skiljer sig dock inte bara åt beträffande satstyp utan också beträffande vilka satsled som kommer efter det mediala adverbialet: i huvudsatsen endast ett objekt som syftar tillbaka på den föregående satsen och i bisatsen objektet samt ett verb som

¹⁴ Exempelen lyder, upprepade från 2.2.4, *Pelle ägde en ko. Han sålde i fredags djuret* respektive *Pelle ägde en ko. Visste du att han i fredags sålde djuret?* (Andersson, 1977, s. 501; s. 503).

representerar ny information. Jag ser det som troligt att informationsstruktur ligger bakom skillnaden mellan satsernas acceptabilitet, det vill säga att det faktum att verbet som innehåller ny information står i V-positionen i bisatsen medan det i huvudsatsen på grund av V2-mönstret står i satsens andra position är vad som ger upphov till skillnaden. Min undersökning visar också att adverbial i infinitivfraser mer sällan är mediala än adverbial i huvud- och bisatser. Vad det beror på är dock en fråga som jag behöver lämna obesvarad.

5.3 Slutord

I inledningen till denna uppsats skrev jag att uppsatsen syftar till att bidra till förståelsen för hur syntaktiska, semantiska och informationsstrukturella faktorer samverkar när det gäller placeringen av adverbial i svenska. Några svar har jag fått fram i fråga om hur olika faktorer korrelerar med adverbialplacering. Skillnaderna mellan olika grupper av VP-adverbial beträffande benägenheten till medial placering handlar i de allra flesta fall om frekvens, inte om möjlighet. Såväl adverbialens egenskaper som satsens egenskaper spelar roll. Vissa VP-adverbial är utifrån sina egna egenskaper så benägna att placeras medialt att de gör det även när satsen inte uppvisar sådana egenskaper som underlättar medial placering. Andra VP-adverbial är utifrån sina egna egenskaper obenägna men kan ändå undantagsvis, kanske för att undvika tvetydighet eller signalera olika leds informationsvärde, placeras medialt om satsen uppvisar rätt egenskaper. Vilka dessa egenskaper hos adverbialet respektive satsen är har min uppsats gett ledtrådar om. I mångt och mycket har min undersökning genom kvantitativa data gett stöd åt tidigare påståenden om hur olika faktorer gynnar och missgynnar medial placering av VP-adverbial.

Många frågor kvarstår dock. I avsnitt 5.1 och 5.2 nämner jag flera av dem, och ger förslag på framtida studier. Därutöver är också frågan om frekvens och möjlighet intressant. En undersökning av en viss mängd autentiska språkdata, som min, säger mer om det först- än sistnämnda. Det vore intressant att, genom informantstudier, undersöka vilka kombinationer av egenskaper hos adverbialet och egenskaper hos satsen som gör att medial placering uppfattas som ogrammatisk respektive grammatisk och om det finns en kombination av egenskaper som gör postverbal placering ogrammatisk. Frågan om hur informationsstruktur hänger samman med adverbialplacering vore också spännande att utforska vidare genom att fråga informanter hur de uppfattar informationsvärdet hos olika led i satser med mediala

respektive postverbala adverbial. Kanske finns där svaret på frågan om varför ”obenägna” adverbial trots allt, en och annan gång, placeras medialt.

Slutligen kan VP-adverbialen, som jag skrev redan i uppsatsens inledning, utöver att placeras postverbalt och medialt också placeras i fundamentet. Vilka faktorer som påverkar VP-adverbialens möjlighet och benägenhet att placeras där har inte omfattats av denna uppsats, men för att förstå hur syntaktiska, semantiska och informationsstrukturella faktorer samverkar när det gäller placeringen av adverbial i svenska måste man naturligtvis även ta hänsyn till möjligheten att placera VP-adverbial i fundamentet. Även för att förstå hur det att undvika tvetydighet eller signalera informationsvärde kan hänga samman med medial placering av adverbial krävs att möjligheten att göra detsamma genom fundamentering tas med i beräkningen.

6 Sammanfattning

Adverbial uppträder, i modern svenska, i huvudsak i två positioner i satsen: postverbalt (sist i satsen) eller medialt (före det finita verbet i bisatser och efter det finita verbet men före ex. infinita verb i huvudsatser). VP-adverbial sägs ha sin naturliga position postverbalt, men de kan också placeras medialt. Denna uppsats undersöker faktorer som inverkar på placeringen av VP-adverbial i modern skriven svenska.

Genom en kvantitativ studie av ett material bestående av dagstidningstext visar jag att det typiska mediala VP-adverbialet är ett tidsadverbial som utgörs av en ettordig adverbfras. Adverbialets betydelsekategori, frastyp och längd är alltså samtliga faktorer som korrelerar med adverbialets placering. Faktorena frastyp och längd måste dock beaktas i relation till varandra. Utesluts ettordiga adverbial är inte adverbfraser tydligt mer benägna till medial placering andra typer av fraser. Resultaten visar också att längden på satsens slutfält korrelerar med adverbialets placering. Om slutfältet är kort är VP-adverbial som inte är korta tidsadverbial obenäga att placeras medialt.

En mindre studie av några satser med mediala adverbial i materialet indikerar att informationsstruktur och undvikande av tvetydighet också är relevanta faktorer i relation till placeringen av VP-adverbial. Dessa faktorer kan möjligen vara anledningen till att VP-adverbial som inte har de egenskaper som typiska mediala VP-adverbial har ändå undantagsvis placeras medialt.

Referenser

- Andersson, E. (1977). *Verbfrasens struktur i svenskan. En studie i aspekt, tempus, tidsadverbial och semantisk räckvidd*. Åbo Akademi.
- Andersson, E. (1994). *Grammatik från grunden. En koncentrerad svensk satslära* (2 uppl.). Hallgren & Fallgren.
- Andréasson, M. (2001). *Från satsdel till satsled. En översikt av orden för satsens delar 1806–1999*. Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet.
- Andréasson, M. (2007). *Satsadverbial, ledföljd och informationsdynamik i svenskan*. [Doktorsavhandling, Göteborgs universitet].
- Beijer, F. (2005). *On the relative order of adverbs in the I-domain. A study of English and Swedish*. [Doktorsavhandling, Lunds universitet].
- Berger, M. (2020). *At ikke man får den på plass! Om mittfältsplacering av subjektspronomen i att-bisatser i fastlandsskandinaviska språk*. I M. Julien (Red.), *Tre uppsatser om variation och förändring* (s. 5–34). Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet.
- Bohnacker, U. & Rosén, C. (2008). The clause-initial position in L2 German declaratives. Transfer of information structure. *Studies in Second Language Acquisition*, 30(4), 511–538.
- Brandtler, J., & Håkansson, D. (2017). V2 eller V3? Om preverbal placering av adverbial i svenskan. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*, 35, 11–26.
- Borin, L., Forsberg, M., & Roxendal, J. (2012). Korp – the corpus infrastructure of Språkbanken. I *Proceedings of LREC 2012*. ELRA.
- Cinque, G. (1999). *Adverbs and functional heads. A crosslinguistic perspective*. Oxford University Press.
- Dahl, Ö. (2003). *Grammatik* (2 uppl.). Studentlitteratur.
- Davidson-Nielsen, N., & Schack, J. (2005). Hvad er et adverbial? I B. Melander, G. Bergman-Claeson, O. Josephson, L. Larsson, B. Nordberg & C. Östman (Red.), *Språk i tid. Studier tillägnade Mats Thelander på 60-årsdagen* (s. 460–465). Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.
- Delsing, L-O. (1995). Prepositionsstrandning och kasus i äldre svenska. *Arkiv för nordisk filologi*, 110, 140–178.
- Delsing, L-O. (1999). Från OV-ordföljd till VO-ordföljd. En språkförändring med förhinder. *Arkiv för nordisk filologi*, 114, 151–232.

- Diderichsen, P. (1946). *Elementær dansk grammatik*. Gyldendal.
- Dowty, D. (2000). The Dual Analysis of Adjuncts/Complements in Categorical Grammar. *ZAS Papers in Linguistics*, 17.
- Dryer, M. S. (1992). The Greenbergian Word Order Correlations. *Language*, 68(1), 81–138.
- Ekerot, L-J. (2011). *Ordföljd, tempus, bestämdhet. Föreläsningar om svenska som andraspråk* (2 uppl.). Gleerups.
- Ernst, T. (2002). *The Syntax of Adjuncts*. Cambridge University Press.
- Faarlund, J. T., Lie, S., & Vannebo, K. I. (1997). *Norsk referansegrammatikk*. Universitetsforlaget.
- Haider, H. (2022). The Left-Left Constraint. A structural constraint on adjuncts. I U. Freywald, H. J. Simon & S. Müller (Red.), *Headedness and/or grammatical anarchy?* (s. 199–232). Language Science Press.
- Holm, L. (1991). Satsadverbial eller sättsadverbial? I M. Thelander, B-L. Gunnarsson, O. Hamnermo, O. Josephson, C. Liberg, B. Nordberg & C. Östman (Red.), *Svenskans beskrivning 18* (s. 172–180). Lund University Press.
- Holmberg, A. (1986). *Word Order and Syntactic Features in the Scandinavian Languages and English*. [Doktorsavhandling, Stockholms universitet].
- Holmberg, A. (1993). Two subject positions in Mainland Scandinavian. *Working Papers in Scandinavian Syntax*, 52, 29–41.
- Holmberg, A. (1999). Remarks on Holmberg's generalization. *Studia Linguistica*, 53(1), 1–39.
- Hultman, T. G. (2003). *Svenska Akademiens språklära*. Svenska Akademien.
- Josefsson, G. (1992). Object Shift and weak pronominals in Swedish. *Working Papers in Scandinavian Syntax*, 49, 59–94.
- Josefsson, G. (2003). Four Myths about Object Shift in Swedish – and the Truth... I L. O. Delsing, C. Falk, G. Josefsson & H. Á. Sigurðsson (Red.), *Grammar in focus: Festschrift for Christer Platzack 18 November 2003* (vol. 2, s. 199–207). Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet.
- Josefsson, G. (2009). *Svensk universitetsgrammatik för nybörjare* (2 uppl.). Studentlitteratur.
- Jouitteau, M. (2010). A typology of V2 with regard to V1 and second position phenomena. An introduction to the V1/V2 volume. *Lingua*, 120(2), 197–209.
- Julien, M. (2018). Om preverbale adverbialer. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*, 36, 161–178.
- Jørgensen, N. (1976). *Meningsbyggnaden i talad svenska*. Studentlitteratur.
- Jørgensen, N., & Svensson, J. (1987). *Nusvensk grammatik* (2 uppl.). Gleerups.

- Kantar Sifo. (2023). *Räckviddsrapport. ORVESTO Konsument 2022 Helår*.
https://www.kantarsifo.se/sites/default/files/reports/documents/rackviddsrapport_orvesto_konsument_2022_helar.pdf
- Lambrecht, K. (1994). *Information structure and sentence Form. Topic, focus and the mental representations of discourse referents*. Cambridge University Press.
- Lundquist, B. (2018). Mer om de preverbala adverbialens syntax, semantik och prosodi.
Norsk Lingvistisk Tidsskrift, 36, 179–195.
- NRG = Faarlund, Lie & Vannebo, 1997, se ovan.
- O'Donnell, M. (2022). *UAM Corpus Tool* (Version 6.2e) [Programvara].
<http://www.corpustool.com/index.html>
- Petersson, D. (2014). *The Highest Force Hypothesis. Subordination i Swedish*.
[Doktorsavhandling, Lunds universitet].
- Platzack, C. (1986). Diderichsens positionsschema och generativ transformationsgrammatik.
Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori, 16–17, 161–170.
- Platzack, C. (1998). *Svenskans inre grammatik – det minimalistiska programmet. En introduktion till modern generativ grammatik*. Studentlitteratur.
- Rahkonen, M. (1974). *Placering av tids-, befintlighets-, rikttnings- och sättsadverbialen i svenska och finska satser*. [Licentiatavhandling, Jyväskylä universitet].
- Retriever. (2023). *Mediearkivet*.
- SAG = Teleman, Hellberg & Andersson, 1999, se nedan.
- Sangfelt, A. (2019). *Syntaktiska strukturer i tiden. OV- och bisatsledföljd i svenskans historia*.
[Doktorsavhandling, Uppsala universitet].
- Sangfelt, A. (2022). Talspråk, skriftspråk och grammatik. Om placeringen av adverbial i svenska. *Språk och stil*, 32, 72–103.
- Sigurðsson, H. Á. (2013). *Om ordföljd i germanska språk*. Lunds universitet.
- Stroh-Wollin, U. (1998). *Koncentrerad nusvensk formlära och syntax*. Studentlitteratur.
- Sundman, M. (2005). Mittfälsadverbial – mycket mer än ”rörliga bestämningar”. I B. Melander, G. Bergman-Claeson, O. Josephson, L. Larsson, B. Nordberg & C. Östman (Red.), *Språk i tid: Studier tillägnade Mats Thelander på 60-årsdagen* (s. 466–475). Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.
- Svedbom, P. E. (1843). *Utkast till satslära med hufvudsakligt afseende på svenska språket. Jemte talrika uppgifter till syntaktiska öfningar för nybegynnare*.
- Svenska språknämnden. (2005). *Språkriktighetsboken* (2 uppl.). Norstedts.

- Teleman, U., Hellberg, S., & Andersson, E. (1999). *Svenska Akademiens grammatik*. Svenska Akademien & Norstedts (distributör).
- Thorell, O. (1973). *Svensk grammatik* (2 uppl.). Esselte Studium.
- Westergaard, M. (2011). Subject positions and information structure. The effect of frequency on acquisition and change. *Studia Linguistica*, 65(3), 299–332.
- Westman, M. (1974). *Bruksprosa*. Liber Läromedel.
- Wijk-Andersson, E. (1991). *Bara i fokus. En semantisk-syntaktisk studie av bara och dess ekvivalenter i nysvenskt skriftspråk*. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.

Bilaga: Undersökningsmaterial

Förkortning	Titel	Antal ord
DN1	Ung höger är på offensiven i USA: ”Musk är vår befriare”	1 299
DN2	Torbjörn, 79, har väntat två år på nya knän	891
DN3	Tudelat. Messiah Hallberg är som bäst när han raljerar	418
DN4	Så hittar castarna realitydeltagarna: ”Det blir en tävlan om de roligaste karaktärerna”	1 525
DN5	Snart sjunker inflationen	125
DN6	Sprängattentat i bostadsområde i Uppsala	273
DN7	Sluta vara så ängsliga om Kina – säg bara som det är	751
DN8	SJ:s plan: Köra nattåg till Berlin i sommar	385
DN9	Stoltenberg lovar mer tunga vapen till Ukraina	107
DN10	Politisk nostalgi om gnabbande 70-plussare	286
DN11	Person fyra – Simon drar ifrån sjuk Öberg	180
DN12	Ledare: Helvetet på jorden har blivit några grader glödhetare	498
DN13	Laddade för galan med vc-seger	351
DN14	Kristina Lindquist: De digitala hemmafruarna jobbar hårt med att sälja bilden att de inte arbetar	560
DN15	Jens Littorin: Inte förvånande med matchfixning även i handbollen	402
DN16	I korthet. Samnytt lämnar det medieetiska systemet	117
DN17	Häktade efter våldsvågen har fått insatser av socialtjänsten	774
DN18	Hilda Zollitsch	304
DN19	Försvarsbjässen: ”Hellre sno en boll än göra mål”	559
DN20	Fogerty får tillbaka Creedence-musik	111
DN21	Flera riksdagsledamöter vill se schimpansförbud på svenska djurparker	531
DN22	En fantastisk resa till jordens försvunna världar	920
DN23	Den allt svårare konsten att inte synas	248
DN24	Datorn är förödande för barns läsande och skrivande	438
DN25	Catia Hultquist: De salta pensionärerna tänker inte sitta still i båten när arbetslivet upphör	598
DN26	Blågults motståndare tränade på asfalt i VM-kvalet: ”Gör jäkligt ont”	508
DN27	Bertil skapar och njuter av livet	699
DN28	Berlin vill ta kontroll över sitt värmenät – som Vattenfall äger	787
DN29	Alexander Isak matchhjälte i ligacomebacken	148
DN30	Alex Schulman: Ulf Kristersson hyllar Turkiets ”demokrati” och pissar på vår	644
DN31	Augustin: Bryta ihop – tecken på att jag är häutig eller man?	410
DN32	Många äldre tvingas vänta på att få en knäoperation	119
DN33	Monica Sundberg, 72: ”Sexdriften håller mig ung”	1 304

DN34	Minst 68 döda i flygkrasch i Nepal	288
DN35	Michael Winiarski: Ryssland bereder sig för årtal av krig	924
DN36	70-tal poliser skadade under tysk klimatdemonstration	112
DN37	”Även ett hållbart samhälle måste försvaras med vapen”	765
DN38	”Sverige måste tala klarspråk om demokrati med Turkiet”	276
DN39	”Sekretesstämplat elstöd undergräver vår demokrati”	234
DN40	”Inför privatekonomi som obligatoriskt ämne i skolan”	215
DN41	”Bevara Bromma flygplats som kan behövas i krig”	218